

KÜLFÖLDI HADTÖRTÉNELMI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE

Voenno-izsztoriceszkij Zsurnal (Szovjetunió) 1975. 7—12 szám.

A második félvév folyamán megjelent számok tanulmányai között tallózva elsőként V. *Andrianov*: „Partizánháború és katonai stratégia” című írását említjük meg (7. szám, 29—38. o.). A második világháború befejezése óta egyetlen nap sem telt el úgy, hogy valahol ne dörmögtek volna a fegyverek. (Több mint 30 országot és 28 évet felölelő, jól áttekinthető táblázat mutatja be, hogy hol, mikor folytak fegyveres harcok.) A katonai konfliktusok és helyi háborúk elemzése azt mutatja, hogy az egyik fél részéről a partizánakciók hosszú ideig a fegyveres harc fő formáját képezték. Emellett a polgári és nemzeti felszabadító háborúkban addig, amíg a haladó erők létre nem hozták reguláris hadseregüket, a partizánharc maradt a fegyveres harcnak nemcsak a fő, hanem egyetlen formája is.

Partizánharc sokféle körülmények között kialakulhat, és sok közös vonása van a reguláris csapatok által vívott harccal, de vannak sajátos vonásai is. A partizánok például az ellenség által ellenőrzött területeken harcolnak, a különböző csoportok, alakulatok önként fognak fegyvert, kezdetben a kiképzésük rendszerint igen alacsony fokú, szervezeti formájuk sokféle lehet. Az ellenség rendszerint túlerőben van, ezért nem célszerű hosszas harcokba bocsátkozni. A partizánharc alapvető formája a rövid, váratlan támadás.

A helyi háborúkban a partizánharcok sok helyen főszerepet játszottak. Ott, ahol mindkét fél erős reguláris hadsereggel rendelkezik, a partizánháború rendszerint kiegészítő szerepet kap. Ez a kiegészítő szerep azonban igen jelentős is lehet. A Szovjetunióban például a Nagy Honvédő Háború idején a partizánok megöltek, megsebesítettek vagy elfogtak körülbelül 1 millió hitleristát, kisiklattak 18 ezer vonatot, elpusztítottak több mint négy-

ezer páncélost, és páncélautót, több mint kétezer löveget, mintegy 800 repülőgépet, megrongáltak 1600 vasúti hidat. Ez olyan mennyiségű emberrel és technikával jelent, ami elég lett volna egy nagyméretű hadászati csoportosításhoz.

A partizánharc vezetése egészen hadászati méretekig központosítva volt. Ilyen vezetés nélkül nem lehetett volna az ismert nagy akciókat, mint a „Sínháború”, a „Koncert” stb. végrehajtani. A Szovjetunióban a II. világháború alatt objektíve létezett a partizánerek hadászati alkalmazása.

A megszállt országokban a partizánharc volt az ellenállás legaktívabb formája, amelyben milliók vettek részt Európában és Ázsiában. Franciaországban például 1944-ben 500 ezer ember vett részt a harcokban. A Görög Kommunista Párt által vezetett Nemzeti Felszabadító Front magja a 122 ezer emberből álló partizánhadsereg volt. 1944 végén Jugoszláviában több mint 350 ezer, Albániában 70 ezer, Belgiumban 50 ezer, Dániában 45 ezer, Olaszországban 250 ezer partizán harcolt annak ellenére, hogy a kommunista pártoknak az ellenállás polgári vezetői „kivárási” politikáját is le kellett győzni.

A 8. és 9. szám csaknem minden tanulmánya a távol-keleti hadműveletekkel foglalkozik — a militarista Japán felett aratott győzelem 30. évfordulója alkalmából. A közlemények között találunk olyanokat is, amelyeknek tárgya az 1904—1905-ös háború, vagy a Kolcsak elleni harc valamely rész kérdése. A tanulmányok közül kettőt emelünk ki. Az egyik a 8. szám szerkesztőségi cikke: „A Kvantung-hadsereg szétzúzása” (3—16. o.). A szovjet Távol-Kelet ellen irányuló japán agressziós tervek a háború alatt mindvégig nagy veszélyt jelentettek. Megvalósításuk megkezdését főként a szovjet—német arcvonal eseményeinek alakulása akadályozta meg. A Szov-

jetunió mindvégig kénytelen volt 40 hadosztályt állomásoztatni a mandzsúriai határ mentén, amelyeket nem tudott felhasználni a németek ellen. A japán kormány állandóan megsértette a semlegességi egyezményt. Japán hadihajók 1941 nyara és 1944 vége között 178 szovjet hajót tartóztattak fel, a japánok csak 1944-ben 144 alkalommal sértették meg a szovjet államhatárokat és 39 alkalommal lötték a szovjet területet. 1945 elején Japán még komoly erővel rendelkezett. A szárazföldi hadseregben és a légi erők-nél 5,5 millió ember szolgált, volt 10 ezer repülőgépe is, a flotta pedig 500 hadihajóból állt. Az 5,5 millió emberből Kínában volt 1,5 millió, Délkelet-Ázsiában 601 ezer, a Csendes-óceán szigetein 233 ezer, otthon 2,4 millió. Az országban volt csaknem az egész flotta is, 1,7 millió emberrel.

A legerősebb csoport a Madzsúriában állomásozó Kvantung-hadsereg volt, amelyre Japán a szovjet Távol-Kelet meghódításánál számított. Állományába 871 ezer ember, 6700 löveg és aknavető, 1200 páncélos, 1900 repülőgép tartozott. A hadsereg 17 megerősített körletben helyezkedett el, mintegy 1000 km-re széthúzva.

Miután Japán elutasította az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Kína 1945. július 26-i deklarációját, az amerikaiak augusztus 6-án ledobták az első atombombát Hirosimára. A korábbi kötelezettségvállalásnak megfelelően a Szovjetunió augusztus 8-án hadat üzent Japánnak.

A hadicselekmények kezdetére a szovjet csapatokat jelentősen feltöltötték, többek közt az európai hadszíntéren felszabadult alakulatokból. A következő erővel rendelkeztek: 1,5 millió ember, 27 ezer löveg és aknavető, 5500 harckocsi és önjáró löveg, 3800 repülőgép. A túlsúly tehát a következőképpen alakult: ember — csaknem 1:2, lövegek 1:4, harckocsi 1:4,6, repülőgép — csaknem 1:2 arány a szovjet csapatok javára. Az átszervezésnél három frontot hoztak létre: a Bajkálon túli R. J. Malinovszkij, az 1.

Távol-keletit K. A. Mereckov és a 2. Távol-keletit M. A. Purkajev parancsnoksága alatt. A hadműveletben részt vett a Csendes-óceáni Flotta is.

A főhadiszállás nagy jelentőséget tulajdonított a váratlanság tényezőjének, ami helyesnek is bizonyult, mert amint ez később a japán tábornokok vallomásaiból kitűnt, a transzszibériai vasút csekély áteresztő képességére számítva, legkorábban szeptember végére, október elejére várták a támadást.

A támadás előkészítéséről, időpontjáról csak a legszűkebb parancsnokság tudott. A csapatokat széles arcvonalon helyezték el összpontosítási körletekben, ami biztosította a várakozási és megindulási körletek egyidejű és gyors elfoglalását. Csapatmozgatást szigorúan csak éjjel lehetett végrehajtani, nappal be kellett tartani a legszigorúbb álcázási előírásokat. A határőrök rendes szolgálatot adtak, a kijelölt alakulatok a szokásos helyőrségi életnek megfelelően szénakaszálással foglalkoztak. A határ menti lakosságot nem telepítették ki, folytatódott a normális élet. A rádióállomások csak a már korábban is ott állomásozott alakulatoknál adtak, az újaknál csak vettek. A terepszemrevételező tisztek légénységi egyenruhában tevékenykedtek. Hatalmas munkát végeztek a repülőterek és gépek álcázása terén. Hogy a főcsapás irányát illetően megtevésszék az ellenséget, a megindulási körleteket az egész arcvonal mentén kiépítették. Hogy a frontparancsnokok megérkezését titokban tartsák, ideiglenesen megváltoztatták nevüket és egyenruhájuk rangjelzéseit.

A hadművelet előkészítése időszakában jelentős pártpolitikai munka folyt. Június és július folyamán több mint 20 ezer harcost vettek fel a pártba, több mint 13 ezret pedig a Komszomolba. Augusztus 1-én a távol-keleti csapatoknál 885 478 párttag és komszomolista szolgált, a személyi állományuk több mint fele.

Augusztus 9-ére virradó éjjel a szovjet csapatok megindultak — lényegé-

ben tüzérségi előkészítés nélkül. A következő napon támadásba lendültek a Mongol Népköztársaság csapatai is. A Bajkálon túli Front keretében a 6. gárda-harkocsihadsereg csapatai két nap alatt 300 km-t nyomultak előre. Az 1. Távol-keleti Front arcvonalán elkeseredett harcok folytak. Az első nap folyamán mintegy 2322 japán katonát és tiszteket semmisítettek meg, csak 35 esett fogságba.

A szovjet csapatok az első hat nap alatt áttörték a védelmi vonalakat. Augusztus 17-én a Kvantung-hadsereg parancsnoksága kapitulált, de a katonák zöme folytatta az ellenállást. A szovjet csapatok ezért meggyorsították a támadást, 50—500 fős deszantok szálltak le a nagyobb városokban és kikötőkben. Mukdenben elfogtak egy japán repülőgépet a mandzsukui bábcsászárral, Pu-Jivel.

Augusztus 11. és 25. között a 2. Távol-keleti Front csapatai, a Csendes-óceáni Flottával együttműködve, végrehajtották a dél-szahalini támadó hadműveletet, augusztus 18. és szeptember 1. között pedig a kurili deszanthadműveletet. Csupán a Bajkálon túli és az 1. Távol-keleti Front csapatai 1565 löveget, 2139 aknavetőt és gránátvetőt, 600 páncélost, 861 repülőgépet, 2480 géppuskát, 9508 golyószórót és 2129 autót zsákmányoltak.

A mandzsúriai hadműveletre az európai háborúban korábban ismeretlen méretek, főleg távolságok a jellemzőek. Az arcvonal több mint 5 ezer kilométer széles volt, a csapatok támadásának mélysége elérte a 600—800 kilométert. Jellemző még az, hogy a hadművelet — méreteihez képest — igen gyorsan zajlott le.

A témakör másik tanulmánya L. Kozlov és A. Orlov: „A szovjet fegyveres erők felszabadító küldetése” c. írása (9. szám, 3—12. o.). A Szovjetunió belépését a militarista Japán elleni háborúba az elnyomott népek lelkesedéssel fogadták. A szövetségesek táborában viszont már mindjárt a háború után elkezdődött a felszabadító

szerep meghamisítása. A hadjárat 24 napja alatt a szovjet csapatok felszabadították Északkelet-Kínát, Észak-Koreát, Dél-Szahalint és a Kurili-szigeteket. Ez összesen 1,5 millió négyzetkilométer terület, több mint 70 millió lakossal.

A hadjárat gyors üteme megakadályozta, hogy a japánok tönkretegyék Északkelet-Kína és Észak-Korea gazdasági potenciálját, épek maradtak a gyárak, bányák, erőművek. A szovjet csapatok segítséget nyújtottak a termelés megindításához, a termés betakarításához, az élelmezés megszervezéséhez.

A szovjet fegyveres erők győzelme lehetővé tette a Kínai Nemzeti Felszabadító Hadsereg számára, hogy védelemből támadásba menjen át. Több mint 40 millió lakosú terület kapcsolódott be a Kuomintang elleni harcba. A KNFH-nek sikerült kiszélesítenie a felszabadított területeket, elfoglalni az északkeleti kerületeket (nagyobb területet, mint Japán, Olaszország és Németország együtt), amelyek fejlett iparral rendelkeztek és amelyek a néphadsereg katonai-gazdasági bázisává váltak. A kínai vezetők kérésére a szovjet parancsnokság átadta a KNFH-nek a zsákmányolt japán fegyvereket, amelyek mennyiségét két front esetében az előbbi cikk említi, valamint 680 raktárt, a Szungari-flottilla hajóit és a szovjet fegyverek egy részét. Ez lehetővé tette a KNFH fegyvereinek kicserélését, ami azt eredményezte, hogy a hadsereg mennyiségileg és minőségileg megerősödött. 1945. november 1-én a KNFH 522 ezer katonája és tiszteje közül 397 ezer Észak-Kínában volt. 1946-ban még Mao is így írt erről: „Csak a Szovjetunió nyújtott Kínának segítő kezét, lelkesítve a kínai népet és katonáit a kuomintangista ellenforradalom és amerikai segítői elleni harcra.”

Koreában, amely csaknem 40 évig volt japán elnyomás alatt, létrejöttek a feltételek a demokratikus koreai állam megalakulásához. Délen ezt a helyi reakció az amerikaiak támogatásá-

val megakadályozta. Északon 1946 februárjában alakult meg Észak-Korea Ideiglenes Népi Bizottsága Kim Ir Szen vezetésével és elkezdte az ország demokratikus átalakítását.

Amikor a szovjet csapatok befejezték felszabadító tevékenységüket, kivonultak a kínai és koreai területekről.

Az imperialista Japán szétzúzása, amelyben döntő szerepet játszottak a szovjet csapatok, kedvező feltételeket teremtett más ázsiai népek nemzeti felszabadító harcához is. 1945. szeptember 2-án a kormány nyilatkozatot adott ki a Vietnami Demokratikus Köztársaság létrehozásáról. Csaknem ezzel egyidejűleg robbant ki az indonéziai forradalom, amely véget vetett a 250 éves holland uralomnak. Augusztus 17-én kikiáltották az Indonéz Köztársaságot. 1946. július 4-én önállókká váltak a Fülöp-szigetek. Kibontakozott a felszabadító harc Burmában, Kambodzsában és Laoszban.

A pártpolitikai munka fontosságával foglalkozik *M. Szoboljev*: „A kommunista párt tevékenysége a hadsereg és a flotta pártszervezeteinek megerősítése terén 1941 és 1945 között” című tanulmánya (10. sz., 3–11. o.). A párt vezető szerepe a fegyveres erőknél a háború idején legvilágosabban a pártszervezetek sokoldalú tevékenységében mutatkozott meg. A felsőbb pártszervek nagy gondot fordítottak a káderek helyes elosztására, tökéletesítették a szervezetet.

A háború kezdetekor a hadseregben és a flottában több mint 14 ezer pártszervezet volt, mintegy 563 ezer taggal. A századoknak és a velük azonos szintű alegységeknek csaknem felében volt pártszervezet. Őt katonai körzetben (a Leningrádi, a Balti Különleges, a Nyugati Különleges, a Kijevi Különleges, az Ogyesszai) volt a hadsereg összes párttagjainak 46 százaléka. A kommunisták, az első sorokban harcolva, rendkívül nagy veszteségeket szenvedtek, az első hat hónap alatt több mint 500 ezren dőltek ki a

sorból. A 18. hadseregben például 1941. július 1-én mintegy 15 ezer párttag volt, a hónap végére pedig mindössze 3700 maradt. Szükségessé vált tehát a párttagok átcsoportosítása. A KB a háború kezdeti időszakában a hadseregbe irányított 500 köztársasági KB, területi, határvidéki, városi és kerületi PB-titkárt, a KB 270 felelős munkatársát, 1265 területi és kerületi pártmunkást, a helyi pártszervezetekből 8800 vezető pártmunkást. Az alsóbb pártaktívából 18,5 ezer kommunistát és komszomolistát mozgósítottak. Az általános mozgósítással is bekerült a hadseregbe 1 millió 100 ezer kommunista.

1942-től kezdve a hadsereg pártszervezetei főként a harcokban kitűnt katonákból töltődtek fel és az új kommunisták száma hónapról hónapra kezdte meghaladni az elvesztettek számát.

1943-ban a hadsereg és flotta pártszervezetei 2 millió 175 ezer harcost vetek fel (803 167 párttagot és 1 millió 372 468 tagjelöltet).

1944-ben a pártszervezetek száma tovább nőtt. Az év végére számuk már 78 ezer volt, a taglétszám pedig meghaladta a 3 milliót. Ez az SZKP tagságának 52 százalékát jelentette.

1941. július 1. és 1945. július 1. között 3 788 ezer harcos lett tagjelölt, 2 376 ezer pedig párttag. A jelentkezők száma azonban lényegesen nagyobb volt. Kb. 800 ezer tagjelölt és 500 ezer párttag kérelmét már nem tudták elbírálni, mert a kérelmezők közben elestek.

A fiatalok nagy létszámára való tekintettel már 1944 őszén újra megindították a hadosztály-pártiskolákat, majd az alsóbb tanfolyamokat is. A párttagság eszmei színvonalának emelését nagyban elősegítette a sajtó. A csapatok havonta 19 millió 300 ezer újságot és kb. 1 millió folyóiratot kaptak. 1944 végére a hadseregben 18 frontújság és ugyanennyi kerületi újság, 90 hadsereg-, 160 hadtest- és több mint 700 hadosztály-újság működött, amelyeknek egyszeri példányszáma 3,5 millió volt.

Rendkívül meggyőző adatokat tartalmaz *K. Kazakov*: „A szovjet tüzérség fejlődése a Nagy Honvédő Háború idején” című tanulmánya (11. sz., 12—19. o.) A háború előtti időszakban mintegy 20 új táborigető löveget és aknavetőt hoztak létre, amelyeknek több mint felét rendszeresítették 1937 és 1940 között. A háború kezdetéig rendszeresített fegyvereknek mintegy 67 százalékát a szovjet rendszer idején alakították ki. A szerző a tüzérség fejlődését a fegyverzet és a szervezés alakulása szempontjából nagyobb szakaszokra osztja, felsorolva a fegyverfajtákat is. Ezek közül ragadjuk ki a leglényesebbeket.

A háború kezdetekor a hadseregtüzérség aránya 92 százalék volt (kb. 52 ezer egység), míg a Legfelsőbb Főparancsnokság Tartalékát (LFT) mindössze 8 százalék (kb. 4600 löveg) képezte. 1941 nyarán és őszén a légi erők és a harcok terén elszenvedett nagy veszteségek miatt a tüzérség jelentette csaknem az egyetlen reális tüzerőt. 1941 nyarán-őszén jelentős a reaktív tüzérség létrehozása. 1941. július 1-én állították fel az első reaktív űteget 7 db M—13-as kilövőállvánnyal. Július 14-én 13 óra 30 perckor lőtték ki az első sorozatot az orosz állomáson lévő németekre. Július—augusztus folyamán még 8 űteget küldtek ki az arcvonalra, augusztusban a Főhadiszállás 8, szeptember—októberben pedig még 6 ezred felállítására adott parancsot.

1941 októberében az ellenség 75 hadosztályt (köztük 22 páncélos és gépesített hadosztályt) vont össze Moszkva alatt, a szovjet—német arcvonalon tevékenykedő német csapatoknak csaknem a felét. A szovjet parancsnokság is hatékony intézkedéseket tett az irány megerősítésére. Az ősz folyamán létrehoztak 30 páncéloselhárító tüzérezredet, októberben 14, majd november—decemberben még 28 új reaktív-tüzér dandárt. Általában 4—8, a 16. és 19. hadseregnél 15—17 löveget tudtak biztosítani az arcvonal 1 km-ére. Az erőkkel való manőverezés ered-

ményeként a védelmi hadművelet végére a 16. hadsereg esetében, amely a Moszkvába vezető legrövidebb utat védte, ezt sikerült átlagosan 36,5 lövegre emelni.

1942. január 10-én a Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállásának 03. sz. direktívája kimondta, hogy a tüzérségi támogatás hatékonyabbá tétele érdekében át kell térni a tüzérségi előkészítésről a tüzérségi támadásra. Ugyancsak 1942 őszére, amikor a lehetőségek megnöttek, elkezdtek az átszervezést is. Létrehozták a LFT-t képező és a légvédelmi tüzérhadosztályokat, a reaktív tüzérségi dandárokat pedig ezredekké alakították. Megjelentek az M—20-as és M—30-as nehéz aknavetők, ezeket ezredbe és dandárokba szervezték. A háború első éve alatt a LFT-t képező tüzérség mennyisége hétszeresére nőtt.

A sztálingrádi ellentámadásnál a három front tüzérsége már körülbelül 230 ezredből állt, ez összesen 13 500 löveget és aknavetőt jelentett, 2,3-szer többet, mint amivel a három front Moszkva alatt rendelkezett.

A nagy támadó hadműveletekhez főként az önjáró és reaktív tüzérséget fejlesztették. Kurszk alatt már 15 önjáró tüzérezred működött. Az áttörésnél a főirányokban rendkívül nagy összpontosítást sikerült létrehozni: 160—180, több hadseregnél pedig 210—240 löveget egy arcvonal kilométerre.

1944—1945 folyamán megnöttek az anyagi lehetőségek. Az ipar csupán 1944. júniusától decemberig 28 500 löveget és aknavetőt adott a hadseregnek. Ha összehasonlítjuk a katonai termelés adatait a tüzérségi lövegek, harcok és önjáró lövegek terén, azt látjuk, hogy a Szovjetunió a háború alatt 1,5—2-szer több harci technikát, 3,1-szer több löveget és aknavetőt gyártott, mint Németország és összes szövetségesei. 1941. június 1. és 1945. június 1. között a Szovjetunió 536 ezer löveget és aknavetőt, 95 100 harcokcsit és önjáró löveget gyártott, Németország és szövetségesei pedig csak 170 ezer

löveget és aknavetőt, közel 54 ezer pán-
celost és rohamlöveget állítottak elő.

Lényegében a Szovjetunió katonai iparának megeremítéséről szól *N. Cvetajev*: „Az SZK(b)P XIV. kongresszusa és a Szovjetunió védelmi képességének megerősítése” (12. sz., 3—9. o.) című tanulmánya. A cikk a kongresszus ötvenedik évfordulójára jelent meg.

A XIV. kongresszuson határozták meg a szocialista építés irányvonalát. A szocialista iparosítás politikája megeremítette a katonai ipar alapját is. Ezt figyelembe véve a kongresszus meghatározta azt a feladatot, hogy a Vörös Hadsereget és a Vörös Flottát új, korszerű technikával kell felszerelni.

A XIV. kongresszus megváltoztatta a párt szervezeti szabályzatát és először vett bele külön fejezetet „A Vörös Hadseregben dolgozó pártszervezetekről”. Ez nemcsak rendezte a pártszervezetek helyét a hadseregben, hanem erősítette is a politikai irányítás és a politikai szervek szerepét.

Amikor megkezdődött a szocialista iparosítás, megindult a repülőgépgyártás, a harckocsigyártás és a modern tüzérségi fegyverek gyártása is. A háború előtti utolsó három évben ennek lehetőségei rendkívüli mértékben megnöttek, mivel sok polgári üzemet is átállítottak katonai termelésre. A mérnökök és technikusok megfeszített erővel dolgoztak az új technikai eszközök előállításán. Az automata fegyverek fejlesztése terén nagy sikereket ért el *V. A. Degtyarjev*, *F. V. Tokarjev*, *G. E. Spagin* stb. A tüzérségi fegyverrendszerek tökéletesítése terén a *V. G. Grabin*, *I. I. Ivanov* és *F. F. Petrov* által vezetett kollektívák értek el jó eredményeket.

1936—1939 között jelent meg a KV nehéz harckocsi (főkonstrukőre *Zs. J. Kotyin*), a T—34-es közepes harckocsi (*M. I. Koskin*, *A. A. Morozov* és *N. A. Kucserenko* konstrukőója). Mindkét harckocsi erős páncélzattal és fegyverrel rendelkezett, jó manőverező ké-

pességű, eléggé gyors harcjárművek voltak. Harci és harcászati-technikai adataik jelentősen meghaladták a külföldi páncélosokéit.

1938—1939 folyamán az *A. N. Tupoljev*, *N. N. Polikarpov*, *V. M. Petljakov*, *Sz. V. Iljusin*, *A. Sz. Jakovlev*, *Sz. A. Lavocskin*, *A. I. Mikoján* és *M. I. Gurevics* által vezetett kollektívák új vadászgépeket, bombázókat és csapatrepülőgépeket hoztak létre: a DB—3F-et, a PE—2-t, az IL—2-t, a JAK—1-et, később a LAGG— és MIG—3-t, amelyek sebessége 549—620 km volt óránként.

1941 júniusára a flottának mintegy 600 hajója volt. Gyors ütemben fejlődtek a légideszant, technikai és légvédelmi alakulatok is.

Mindezeknek az alapoknak a megeremítése azt eredményezte, hogy míg Németország — békés körülmények között — csaknem 7 év alatt állította át gazdaságát a katonai termelésre, az Egyesült Államok pedig 4—5 év alatt, a Szovjetunió — nehéz, háborús körülmények között — mindösze 6 hónap alatt képes volt haditermelésre állítani.

Befejezésül olyan témát említünk meg, amely viszonylag ritkán szerepel a folyóirat hasábjain: *B. Dimitrijev*: „Tengeralattjárók építése a Nagy Honvédő Háború idején” című közleményét (12. sz., 71—75. o.). A Haditengerészeti Flotta építési programjának megfelelően a harmadik ötéves terv első három éve alatt a hajógyárak 265 hadihajót építettek. Ezek között volt 58 különböző típusú tengeralattjáró is. Az egész tervidőszakra 198 tengeralattjáró építését tervezték.

A flották közül a Csendes-óceáni Flotta és az Északi Csendes-óceáni Flottilla rendelkezett a legtöbb nagy tengeralattjáróval (13), míg a Balti Flottának csak 6 ilyen hajója volt, a Fekete-tengeri Flottának és az Északi Flottának pedig mindössze kettő.

1941. június 22-én a tengeralattjárók legénysége 7261 embert számlált. A tisztikar főleg fiatalokból állt. A

nagy nehézségek és a hajógyártás jelentős részének evakuálása ellenére a háború kezdetétől 1942. január 1-ig 25 tengeralattjáró készült. Egyidejűleg tökéletesítették a fegyverzetet is: 1941-ben például új típusú, három fokozatú — 4, 8, illetve 10 km hatótávolságú — torpedót rendszeresítettek. Akkor ez volt a világon a leggyorsabb torpedó, első fokozatának sebessége elérte az 51 csomót. A háború első időszaka alatt azonban 80 hajó helyett mindössze 37 készült el, mert több ok miatt csökkenteni kellett a termelést. A háború második időszakának tapasztalatai — különösen északon — azt mutatták, hogy a kisméretű tengeralattjárók hasznosabbak, ezért ezek építése került előtérbe.

1944-ben kezdődött az új szerkezetek (Diesel-motorok, villanymotorok, szivattyúk) kialakítása. Tökéletesítették az akkumulátorokat, a tüzérségi és torpedó-fegyverzetet, a hidroakusztikai felszerelést és a rádiókat. Kidolgozták a Diesel-motorok víz alatti működését és a zajtalan üzemet biztosító berendezéseket.

A háború egész ideje alatt az ipar 56 tengeralattjárót bocsátott ki, ezen kívül 2 könnyűcirkálót, 25 torpedórombolót, őrhajót, aknakereső hajót, 15 nagyméretű tengeralattjáró-elhárító hajót és 873 különböző méretű naszádot. (*Lengyel István*)

Historie a Vojenstvi (Csehszlovákia) 1973.

A folyóirat 1973. évi 1. számában *F. Herfurt* és *O. Podzemský* „A CSKP KB ideológiai plénuma és a társadalomtudományok a hadseregben” című cikkében — a plénum anyaga alapján — képet ad a XIV. kongresszus irányvonalában megszabott feladatok teljesítésének helyzetéről. Hangsúlyozza hogy korunk fejlődési tendenciáinak értékelésénél, a feladatok jellegének meghatározásánál elengedhetetlen a történelmi valóság, a történelmiség, az elmélet és gyakorlat egysége elvének érvényre juttatása. A plénum megállapította, hogy a párton

és a társadalmon belüli válságfejlődés egyik alapvető oka az elméleti munka hiányossága volt, ami a hadseregben belül abban is megnyilvánult, hogy lebecsülték a társadalomtudományok jelentőségét a politikai nevelőmunkában. A társadalomtudományok művelésének fő célja a hadseregben az élet átformálása és annak biztosítása, hogy a hadsereg alkotó résztvevője legyen annak az eszmei-ideológiai harcnak, amelyet a kommunista párt folytat.

J. Lipták és *M. Špičák* „1948 februárja és a csehszlovák hadsereg” c. cikkében, a munkáshatalom és a proletárdiktatúra bevezetésének, az 1921-ben kitűzött közelebbi stratégiai cél elérésének 25. évfordulója alkalmából szemlélteti a CsKP tevékenységét, a párt katonapolitikájának alakulását, a hadseregépítés háború utáni folyamatát a társadalmi fejlődés egyes időszakáiban. Kiemeli a túlzottan nagy létszámú hadsereg fenntartásának hátrányait olyan körülmények között, amikor a Szovjetunió ereje is garantálta a köztársaság biztonságát. Jellemzi a hadsereg akkori parancsnoki karának beállítottságát és összetételét.

V. Kožnar, „Történelmi tett, amelyet nagyra értékelünk” c. cikkében — a 30. évforduló alkalmából — méltatja a csehszlovák katonai egység első harcbalépését a szovjet—német arcvonalon, Szokolovo körzetében, 1943 márciusában, a Voronyezsi Front állományában. Ez a harci tett alapozta meg a csehszlovák—szovjet fegyverbarátságot. Az 1. csehszlovák önálló zászlóalj parancsnoka Svoboda ezredes volt. Egységében magyar katonák is harcoltak.

1972. október 25—30 között a Szlovák Tudományok Akadémia épületében ülésezett a *csehszlovák—szovjet történelmi vegyesbizottság*. A csehszlovák delegáció vezetője, *J. Poulík* akadémikus, referátumában a csehszlovák historiográfia jelenlegi hely-

zetével és fő feladataival foglalkozott. A szovjet delegáció vezetője, P. N. Pospelov akadémikus, tájékoztatta az ülés résztvevőit a szovjet történettudomány utóbbi években elért fejlődéséről és aktuális feladatairól. P. A. Zsilin altábornagy, akadémiai levelező tag, felszólalásában a második világháború történetével foglalkozó tizenkét kötetes sorozat kiadási munkálataival kapcsolatos kérdésekről tájékoztattott.

Az ülésen több csehszlovák és szovjet történész szólalt fel, a fő figyelmet a csehszlovák—szovjet kapcsolatok alakulására, de elsősorban a második világháború időszakában gyökeredző fegyverbarátság tényekkel való alátámasztására fordították. Behatóan foglalkoztak a második világháború története burzsoá meghamisítóinak leleplezésével is.

V. P. Morozov „A szovjet fegyveres erők hadászati támadása 1944—45-ben a Kárpátok—Prága irányban”; V. Král „Csehszlovákia és a második világháború”; C. Amort: „A cseh és szlovák nemzeti felszabadító harcnak nyújtott szovjet segítség az 1939—1945-ös években” tárgyú korreferátumát a folyóirat teljes terjedelemben közli.

J. Pivovarci „A Szlovák Nemzeti Felkelés hadigazdasági alapjai” c. cikkében részletes adatok alapján mutatja be a felkelés stratégiai tervét és annak katonai-gazdasági bázisát, biztosítását. Kiemeli, hogy az akkori Szlovákia potenciálja meghatározó szerepet játszott a szovjet hadsereg villámgyors előnyomulásában, másrészt feltárja a Szlovák Nemzeti Felkelés koncepciójának jellemzőit, főleg az ideiglenesen felszabadított területek védelmének, a felkelés vezetésére és kimenetelére gyakorolt hatásának sajátosságait.

A folyóirat 2. számában folytatódik a csehszlovák—szovjet történelmi vegyesbizottság ülése anyagának közlése. P. A. Zsilin „A második világhá-

ború történetének alapvető problémái” c. referátumában az egységes elméleti-módszertani hozzáállás fontosságát emeli ki a történelmi kutatásban, hangsúlyozva a két ország történelmi közös munkájának jelentőségét. Elemzi a második világháború kirobbanásának okait és következtetéseket von le a jövő háborújára; foglalkozik a Szovjetunió győzelmének világtörténelmi jelentőségével; a faszizmus ellen harcoló országok és népek erőfeszítéseivel; a második világháború elemzésének jelentőségével korunk háborús tendenciáinak megértése, feltárása szempontjából.

A 3. számban V. Král „Historiográfiánk módszertani problémái” c. tanulmányát közlik amely a Szovjetunió fennállása 50. évfordulója alkalmából a Károly Egyetem filozófiai fakultásán rendezett ünnepi ülészenkor korreferátumként hangzott el. Tekintettel arra, hogy a szerző által felvetett problémák — a burzsoá ideológia hatása, a társadalmi átalakulás és a tudati formálás közötti ellentmondások, a marx—lenini metodológia elferdítése, a pártosság hiánya stb. — közösek, és aktuálisak a katonai historiográfia számára is, a szerkesztőség célszerűnek tartotta a felszólalás teljes terjedelmű közlését.

Ugyancsak a 3. számban tájékoztatót adnak a *Budapest, 1972. december 18—19-én megtartott tudományos konferenciáról*, melyre Petőfi Sándor születésének 150. és az 1848—49-es magyarországi forradalom 125. évfordulója alkalmából került sor a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, valamint a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia rendezésében. A tájékoztatót V. Dangl írta.

A lap 4. számában J. Procházka „Fordulat a háború menetében és annak politikai kihatásai” c. cikkében Kijev felszabadításának 30. évfordulójáról emlékezik meg és általános képet nyújt az 1943-as év katonai eseményeiről. A szovjet hadsereg téli had-

járatában részt vett az 1. csehszlovák önálló dandár is, amely számbelileg és minőségileg megerősödve, állományában harcokszízáslóaljjal és erős tűzérsséggel, az 1. Ukrán Front hadműveleti felépítésében harcolt Kijev térségében. 1943. december 12-én sor került a csehszlovák—szovjet kölcsönös katonai és egyéb segélynyújtási egyezmény aláírására. A csehszlovák katonák megtisztelő kötelességüknek és internacionalista küldetésnek tekintették Ukrajna felszabadításában való részvételüket.

V. Mahler „A párt katonapolitikája” és A. Michňák „A párt katonapolitikája periodizálásának kérdései” c. cikkeivel a szerkesztőség sorozatot indít, olyan vitaanyagokat közölve, amelyek egy eddig kevésbé feltárt területet — a CsKP katonapolitikájának történetét — érintik. Ennek a kérdésnek a feltárását a csehszlovák hadtörténeteszek által folytatott kutatómunka jelentős és szükséges területének tekintik. A szerzők elsősorban néhány módszertani problémára hívják fel a figyelmet, értelmezik a párt katonapolitikájának hatását, céljait és feladatait, tartalmát és meghatározó vonásait, a katonapolitikai irodalomban való interpretálását és a fejlődés periódusai szerinti osztályozás kérdéseit, kiemelve az internacionalista jelleg bizonyítását.

A folyóirat 5. és 6. számában kétrészes tanulmányt közöl J. Šolc tollából Ján Nálepkaról, aki 1943. november 16-án halt hősi halált az Ovrucs ukrán városért folyó harcokban. Nálepka a Szovjetunióban alakult 1. önálló csehszlovák partizánosztag parancsnoka volt, századosi rendfokozatban; a Szovjetunió Hőse, valamint a Szlovák Nemzeti Felkelés Hőse megtisztelő cím birtokosa. Nálepka—Repkin történetét, harcos életútját és hősi tetteit olvasva a forradalmi, hazafias és internacionalista harci hagyományok forrására lelünk. Nálepka pályája a szlovák értelmiség életútját tükrözi. Sokan léptek e harcos útra, de

kevesen jutottak el a valóban forradalmi tettekhez. E téren tettei ösztönzőek és példamutatóak voltak.

V. Vávra a 6. számban közölt tanulmányában megkezdi a CsKP katonapolitikája fejlődésének bemutatását, mégpedig az 1921—1935-ös években. Jellemző vonása a megfelelő hozzáállás keresése a forradalom kérdéseihez, az egységfronthoz, a munkás—paraszt szövetséghez, a burzsoá hadsereggel való viszonyhoz stb. A hadtörténeti kutatás szempontjából több tényezőt emel ki a szerző az objektív és szubjektív mutatók komplexumából. Ilyenek: a nemzetközi forradalmi mozgalom hatása; az ország belső gazdasági és politikai helyzete; külpolitikai irányvonala; a burzsoá hadsereg belső viszonyai és fejlődése; a CsKP belső helyzete, főleg az elhajlás elleni harca és szervező tevékenysége; a párt harci-forradalmi tapasztalatai.

Az 1973-as évfolyam magyar vonatkozásai

— az 1. számban ismerteti a szerkesztőség a Hadtörténelmi Közlemények 1972. 1. számának kivonatos tartalomjegyzékét;

— a 4. számban recenziót közöl az Országos Hadtörténeti Múzeum Értesítője 1971. évi 1. számáról;

— a 6. számban J. Lipták tollából rövid tájékoztató jelent meg a második világháború történetével foglalkozó nemzetközi történészkonferencia (Budapest, 1973) napirendjéről és célkitűzéseiről. (Nádor Tibor)

Vojennoisztoriceszki Szbornik (Bulgária) 1974.

A bolgár néphadsereg hadtörténelmi folyóirata 1974 januárjától új köntösben és évente négy alkalommal jelenik meg. A szerkesztő bizottság élére Nikola Negyalkov tábornok, a vezérkar főnökének helyettese került, az új főszerkesztő Todor Gigov ezredes lett. A formai megújulás határozott tartalmi gazdago-

dásban is lemérhető. Az elmúlt két esztendő alatt igen érdekes, értékes tanulmányok, közlemények, értékelések, visszaemlékezések, tájékoztatók stb. jelentek meg. Ugyanakkor a folyóirat folytatta jó hagyományait is, főként a kritikai és a bibliográfiai ismertetések területén.

Mindebben kétségtelenül meghatározott szerepet játszik az a tény, hogy 1973 október elsejétől — a vezérkar alárendeltségében — megalakult a bolgár néphadsereg Hadtörténelmi Intézete. Ez a szervezeti előrelépés minden bizonnyal új fejezetet nyitott a bolgár hadtörténetírás és kutatás fejlődésében.

Az 1974-es év számaiban megjelent tanulmányok és tudományos közlemények szerzői a bolgár hadtörténelem néhány kiemelkedő korszakára, illetve eseményére összpontosították figyelmüket és alapvetően az e témákban elért új oktatási eredményeket összegezték. Ez természetesen is, hiszen az 1974-es évben számos nagy jelentőségű történelmi eseménynek volt az évfordulója.

A négy számban közreadott írásokat lényegében öt témakörbe csoportosíthatjuk: 1. a bolgár partizánmozgalom története; 2. az 1944. szeptember 9-i fegyveres felkelés kérdései; 3. a bolgár nép honvédő háborújának eseményei; 4. a bolgár néphadsereg harmincéves fejlődése és 5. az ezekkel szorosan összefüggő szovjet—bolgár fegyverbarátság története.

A fenti témakörök mellett csupán mennyiségi vonatkozásban „szorultak háttérbe” a bolgár hadtörténelem más időszakainak illetve kérdéseinek szentelt anyagok. Minőségileg ugyanis igen értékesek például *D. Angelov*: „Bolgár—bizánci kapcsolatok Ivan-Alekszandar cár idején, 1341—1347-ben” (1. szám), *Cv. Pavlovszka*: „Az Áprilisi Felkelés katonai előkészítése az 1. (tirnovói) forradalmi körzetben” (1. szám). *Iv. Sipcsanov*: „Katonai cenzúra Bulgáriában az 1912—1913-as Balkán-háborúk idején” (2. szám), *G. Hana-mov*: „Vezetés és összeköttetés az

1923-as Szeptemberi Felkelésben” (2. szám) vagy *Szl. Csakarov*: „Fegyveres antifasiszta harc a sztara—zagorai és plovdivi térségben 1934—1935-ben” (1. szám) című tanulmányok amelyekben mindannyian új kutatási eredményekről is számot adtak.

Ez az ismertetés természetesen nem vállalkozhatott az egyes anyagok tartalmi kérdéseinek, tudományos megállapításainak közlésére, elemzésére. A magyar érdeklődőknek azonban nyilvánvalóan az is hasznos, ha legalább tájékoztatást kaphatnak a bolgár hadtörténelmi folyóiratban megjelent munkákról. Ezekről a fentiekben említett öt témacsoport szerint adunk áttekintést.

Az *első csoportba* tartoznak tehát, s a bolgár partizánmozgalom kérdéseivel foglalkoznak a következő írások. *K. Koszev*: „A bolgár kommunista párt — a bolgár nép fasizmus elleni fegyveres harcának szervezője és vezetője 1941—1944” (3. szám). A szerző átfogó képet ad a bolgár forradalmárok tevékenységéről a második világháború idején. Bemutatja a párt szerepét és helyét a nép antifasiszta ellenállásának és fegyveres harcának kibontakoztatásában és végigvitelében. *K. Markov*: „A bolgár partizánegységek harcászatiának néhány alapvető kérdése” című tanulmánya (3. szám) különösen azért figyelemre méltó, mert a partizánharcászat a tudományos munkákban eléggé ritkán jelentkező, ugyanakkor napjainkban is fontos elméleti és gyakorlati jelentőségű kérdéseit feszegeti és több olyan megállapítást fogalmaz meg, ami nemcsak a bolgár partizánmozgalom történetére érvényes.

Új ismereteket közölnek *V. Kovacscev*: „Az illegális sajtó (1941. június—1944. szeptember 9.) és néhány katonai probléma” (4. szám), *M. Conev*: „A forradalmi katonák és tisztek szerepe az 1941—1944-es antifasiszta harcban” (3. szám), *B. Atanaszov*: „Illegális katonai szervezkedések és perek a monarcho-fasiszta hadseregben 1942—

1943 folyamán" (4. szám) című írásaikban.

Különösen érdekesek azok a feldolgozások, amelyek egy-egy terület eseményeinek, illetve egy-egy speciális kérdésnek nagyobb összefüggésekben való elhelyezéséhez nyújtanak segítséget. Ide tartozik például *Cv. Todo-rova*: „Fegyveres antifasiszta harc 1941—1944 időszakában a harmadik felkelő övezetben” (4. szám) című munkája, melyben a pazardzsiki terület ellenállási mozgalmanak alig, vagy egyáltalán nem ismert tényeit adta közre, vagy *D. Docsev* írása, a „Partizánmozgalom a Rodope hegységben 1943—1944 tavasza között” (1. szám). Hasonló cél vezette *Hr. Dobrev* történelmét „A Lovecs—Trojan terület partizánmozgalma harcászatiának néhány mozzanata” (2. szám) megírásában. *K. Gramenov—Szt. Liszijszki* pedig „A gorna-dzsumajai körzet 1942 júniusa—1944 januárja közötti fegyveres harca” (2. szám) bemutatására vállalkoztak. Ügyszintén érdekes közléseket tartalmaznak *A. Ruszev*: „A »Georgi Dimitrov« 3. bolgár népfelzabadító dandár tevékenysége a támadó harcokban” és *M. Ereliszska*: „A Népfelzabadító Felkelő Hadsereg tevékenysége a II. felkelő övezetben a szeptember 9-i felkelés előestéjén” című munkái. Mindkettő a folyóirat 3. számában jelent meg.

A második csoportba tartoznak az 1944. szeptember 9-i fegyveres felkeléssel foglalkozó írások. *V. A. Maculenko* szovjet hadtörténész a felkelés kirobbanásának és győzelmének külső, kedvező feltételeként szerepet játszó iasi—kisinyovi hadműveletről ad értékelést. Figyelemre tart igényt *Zs. Cvetkov* tanulmánya, mely „A katonai partizán alegységek hozzájárulása a Szeptemberi Felkelés győzelméhez” címet viseli. A felkelés eseményeinek megismeréséhez visznek közelebb *K. Kolev* és *G. Antonov* a bolgár haditengerészet részvételéről készített feldolgozásokkal. Az említett tanulmányok az alapvetően a felkelés 30. évfordulójá-

nak szentelt 1974. évi harmadik számban jelentek meg, melyben számos értékes visszaemlékezést is találhatunk.

A harmadik csoportot alkotják a bolgár nép honvédő háborújáról írott anyagok. E témán belül általános kérdésekkel foglalkozik *M. Lalkov*: „Bulgária 1944—1945-ös honvédő háborúja — a bolgár nép antifasiszta harcának folytatása” (4. szám) és *G. Gincsev*: „A bolgár néphadsereg hadművelleti művészete az 1944—1945-ös honvédő háború időszakában” (4. szám) című tanulmánya. Külön figyelmet érdemel a 2. számban megjelent két munka. Az egyik *R. Bonev*: „Az 1944-es honvédő háború első időszakában, erdős-hegyes terepen vívott támadó harc manőverei”, a másik pedig *Iv. Nikov*: „A műszaki csapatok részvétele az 1944-es Nis-i hadműveletben” című, új kutatási eredményekre is támaszkodó írása. Speciális szakterületre kalauzolja el az olvasót *V. Kurtev* összefoglalása a 4. számban, mely „Az egészségügyi biztosítás az 1944—1945-ös honvédő háborúban” címmel jelent meg. A harmadik témakörbe tartozó munkák szerzői többségükben természetesen érintik a bolgár néphadsereg magyarországi tevékenységét is. Külön felhívjuk a figyelmet két közleményre. Az egyik *P. Hadzsiivanov*nak, az 1. bolgár hadsereg egykori törzsfőnökének „Az első bolgár hadsereggel Jugoszlávia, Magyarország és Ausztria területén” című írása (1. szám), mely nagyrészt a könyv alakban közreadott visszaemlékezés alapján készült. *Hadzsiivanov* könyvéről hadtörténelmi folyóiratunk 1975. évi 3. számában adtunk ismertetést. A másik közleményben (a 4. számban) *Genka Zidarova* állít emléket a bolgár katonanőknek, akik a honvédő háborúban önkéntesként vettek részt és példamutató helytállásról tettek tanúbizonyságot.

A VISZ 1974-es számaiban közreadott tanulmányok közül a negyedik témakörbe a bolgár néphadsereg születésének 30. évfordulójára készült cik-

kek és feldolgozások tartoznak. Ez alkalomból jelent meg *Dobri Dzsurov* honvédelmi miniszter cikke a 3. számban „A bolgár néphadsereg — a szocialista forradalom szülötte, a haza és a szocializmus hűséges őrizője” címmel. A folyóirat negyedik számában olvasható *V. Palin* szintézis jellegű írása, amelyben „A kommunista párt tevékenysége a bolgár néphadsereg létrehozásáért és megerősítéséért az 1944—1949-es években” címmel elvi, politikai és gyakorlati problémákat tárgyal. Nagy érdeklődésre tarthat igényt a szocialista hadseregek történetével foglalkozók számára *At. Szerdzsiev* tábornoknak „A bolgár néphadsereg fejlődéséről és megszilárdulásáról az 1948—1955-ös években” írott cikke (3. szám).

Az ötödik témacsoportba sorolható anyagok között van *Szt. Tanev*: „A szovjet hadsereg döntő szerepe az 1944. szeptemberi antifasiszta népi felkelés győzelmében” (3. szám) és *Iv. Filcsev*: „A szovjet hadsereg bulgáriai fogadtatása” (3. szám) címmel közölt jó összefoglalása. Külön figyelmet érdemelt *R. Zlatkov*: „A bolgár és a szovjet katonák fegyverbarátsága és együttműködése az 1944—1945-ös hon-

védő háborúban és ennek tükröződése a frontszajtóban” (1. szám) című anyaga.

Szt. Tanev egy másik írásának külön értéke, hogy a bulgáriai szocialista forradalmi átalakulás egyik döntő területének fejlődéstörténetét vizsgálva hadtörténelmi vonatkozású következtetéseket vont le. A tanulmány „A szovjet csapatok segítségével Bulgária első mezőgazdasági szövetkezeteinek megszilárdításában és fejlesztésében 1944—1947 között” címmel, a 2. számban jelent meg.

A bolgár hadtörténelmi folyóirat nemcsak a tudományág művelőinek és az iránta érdeklődőknek nyújt ismereteket és segítséget, hanem jelentős szerepet tölt be a bolgár társadalom, ezen belül az ifjúság hazafias és honvédelmi nevelésében. Ez jellemző az 1974-es számokra is. Számos rövid írás található bennük a bolgár hadtörténelem nagy alakjairól és a bolgár nemzet fejlődésében elévülhetetlen érdemeket szerzett külföldi személyekről, hadvezérekről, forradalmár katonákról, tevékenységükről, hőstetteikről.

Ez utóbbi követésre méltó módszer lehet a magyar hadtörténelmi folyóirat számára is. (*Godó Ágnes*)

KRÓNIKA

EMLEKÜLÉS ZALKA MÁTÉ SZÜLETÉSÉNEK 80. ÉVFORDULÓJÁN

„A hadifogság számomra jó iskola volt. Fiatal katonatisztból előbb pacifista lettem, aki már eltűnődik az emberiséget illető kérdéseken, azután pedig heves és kérlelhetetlen antimilitarista. A hadifogságban ismertem meg a szocialista eszméket, s annyira megragadtak, olyan új érzésekkel töltötték meg egész lényemet, hogy én teljesen átadtam magam a nagy igazságnak, amely — úgy véltem — mindig is ott élt a lelke mélyén.”

Zalka Máté szavai ezek, ő vall magáról, gondolatairól naplójában, a Spanyol Köztársaság Lukács táborno-ka. Születésének 80. évfordulóját ünnepelte a Magyar Partizán Szövetség és a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum közös emlékülésen, 1976. április 20-án.

A Nemzetközi Brigád indulójának hangjai után Ráth Károly, a Magyar Partizán Szövetség elnökségi tagja, az emlékülés elnöke köszöntötte a megjelenteket: a volt spanyolországi veterán harcosokat, az Intézet, a Múzeum dolgozóit és a vendégeket.

Jelképpé lett Zalka Máté élete, és jelkép lett hősi halála is; példája annak az önzetlen, öntudatos, mélyen átértett és tudatosan vállalt internacionalista segíteni akarásnak és segíteni tudásnak, amely a világot megreszketető nagy napokban gyökeredzik. A Szovjetunió polgárháborújában kiontott vértől szökken szárba, a fasizmus elleni harcokban teljesezett ki az a ma is élő erő, amelyből a mi nem-

zedékünk is nap mint nap táplálkozik. Életével, a harcával és halálával pecsételte meg Zalka Máté azt a szövetséget, mely a ma emberének, de minden elkövetkezendő kor emberének is kijelöli útját az emberség, a béke és a haladás felé.

Bitskey Tibor Konsztantyin Szimov versét, A tábormokot mondta el, majd Györkei Jenő alezredesnek, a történelemtudományok kandidátusának ünnepi beszéde következett.

Egy tizennyolc éves ifjú embert állított elénk, aki az iskolapadból alig kinőve, tájékozatlanul, a körülötte zajló eseményekből vajmi keveset értve kerül be az első világháború szenvedést, jajt, halottak millióit, nyomorékokat, emberi roncsokat, de ugyanakkor acélos jellemeket, kristály-eszméket és új kort őrlő malmába.

Hamis koszorúk mögül szabadította ki beszédében az ember Zalka Mátét, a polgárháború és a spanyol föld ember-hősét.

A hagyományosan neki tulajdonított hőstettek a legendák kódéből gomolyognak elő: nem azokért ismerjük nagynak, nem azok miatt áll előttünk példaként élete.

Az átlagtól semmiben sem különböző katonatiszt volt, harcolt az olasz fronton, harcolt a cári csapatok ellen. Látta maga körül a háborút, annak minden nyomorúságát, talán túlságosan is érzékeny szemmel és fogékony lélekkel. Szenvedett hadifogolytáborok

hitvány barakkjaiban és honvagy marcangolta, mint megannyi társát. És itt, e ponton válik ki hadifogoly-sorstársai sokaságából. Kezdetben — ez naplójából világosan kitűnik, emelte ki Győrkei alezredes — értetlenül, megdöbbenve szemlélte a tábor falain kívül tomboló nemzetformáló vihart, a forradalmat. Elméje, melyet az elzárttság, a sokaság közepette sokszorosán megszenvedett magára maradottság különösen érzékennyé tett, mohón szívta magába az újat, a szokatlant — a tilalmast — a forradalmat, Marx és Lenin agitátorok-terjesztette gondolatait.

Ne gondoljuk azonban, hívta fel Győrkei alezredes a figyelmet, hogy ettől kezdve minden úgy ment, amint a mesékben szokásos. Zalka Máté nehéz iskolát járt ki, tépelődve, önmagával tusakodva vált Frankl Bélából önmagává, meggyőződéses internacionalistává.

Ne gondoljuk, hogy nem kapcsolta régi önmagához, múltjához a régi meggyőződés, húszegynéhány év szoros köteléke. Ezernyi fájdalmas szálát kellett szétszakítania, míg a krasznójarszki véres napok után partizáncsapat élén fordult mindaz ellen, ami korábban a világot jelentette számára.

Nehéz iskolát járt ki a hadifogolytáborban — és átment a vizsgán. Fogásba került mint a monarchia tisztje — és leszerelt a polgárháború végzetével, mint a Vörös Hadsereg katonája. Ezt az utat kell látnunk, amikor Zalka Mátéről szólunk, csak így érthetjük meg, miért volt oly magától értetődő számára 1936-ban, hogy írói munkásságát félbehagyva, családjától megválva Spanyolországba siesen — és csak így érthetjük meg internacionalista társainak választását is.

Ukrajnában regényciklust írt, mely-

nek utolsó kötete a „Hazatérés” címet viselte volna; a trilógia második része készült csak el „A bolygók visszatérnek” címmel. Nos, a bolygó nem tért vissza. A spanyol nemzetköziek Lukács tábornokká lett Zalka Mátéját egy halált hozó gránát örökre a spanyol földben marasztotta.

Nem lehet célunk, hogy itt Zalka Máté spanyolországi katonai tevékenységét elemezzük, Győrkei alezredest sem vezették ilyen célok az emlékülésen elmondott beszédében.

Madrid, Jarama és Guadalajara hősenek teljes életútját kell szemlél-nünk, csak így lehet egész a kép — és csak így lehet igaz is egyben. A spanyol köztársasági kormány a tábor-nokot halála után a Felszabadítási Érdeméremmel tüntette ki — fejezte be ünnepi megemlékezését Győrkei alezredes. A kitüntetést a Hadtörténeti Múzeum őrzi, ám nekünk nem a szépen csillogó érmet kell tekintenünk. Nincs itt helye a hősi múlton való merengésnek: Zalka élete fogjon meg bennünket — és ha megkíséreljük végigjárni az ő útját, közelebb kerülhe-tünk napjaink megértéséhez, napjaink feladatainak vállalásához is. Pontosan ez az, amit Zalka élete példáz.

Győrkei alezredes beszéde után Bitskey Tibor levélrészletet olvasott fel Zalka Mátétól, majd Komját Aladár—Arma Pál indulója, a Madrid határán zárta az ünnepség első részét.

A szünet után „Egy bolygó nem tér vissza” címmel a Katonai Filmstúdió kisfilmjét vetítették. A film összeállítója szintén Győrkei alezredes volt, aki sorra megszólaltatta Zalka Máté kortársait, matolcsi ifjúkori barátaitól kezdve feleségéig, leányáig, Nataljáig; rá emlékeztek volt spanyolországi harc-costársai is.

Csákvári Ferenc

A RÁKÓCZI-SZABADSÁGHARC ÉS EURÓPA

Beszámoló a sárospataki nemzetközi tudományos ülésszokról

A Rákóczi-emlékév kiemelkedő jelentőségű eseménye zajlott le május 24—28. között az újonnan restaurált sárospataki várban: a Magyar Történelmi Társulat tudományos ülésszakot rendezett II. Rákóczi Ferenc születésének 300. évfordulója alkalmából a Rákóczi Emlékbizottság, a Hazafias Népfront Országos Tanácsa, a Magyar Tudományos Akadémia, az Oktatásügyi Minisztérium, Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Sárospatak város tanácsa, valamint az MTA Irodalomtudományi Intézetének 18. századi munkaközössége támogatásával. A hazai tudományos életet képviselő mintegy kétszáz történész, irodalomtörténész, kultúrtörténész és nyelvész mellett részt vett a konferencián Ausztria, Bulgária, Franciaország, Kanada, Lengyelország, az NDK, az NSZK, Románia, Svédország, a Szovjetunió és Törökország e korszakkal foglalkozó több kutatója is. Intézményünket az ülésszakon Tóth Sándor kandidátus, osztályvezető, Rázsó Gyula főmunkatárs, Marosi Endre, Ságvári György és Zachar József munkatárs képviselte.

A megnyitó ünnepségen, amelyen párt-, állami és társadalmi életünk számos képviselője is megjelent, *Sinkovics István* kandidátus, az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanára, a Magyar Történelmi Társulat alelnöke mondott beszédet. Megnyitójában vázolta a korabeli magyarországi állapotokat, szólt II. Rákóczi Ferenc családi hagyományairól, személyiségéről. A szabadságharcra rátérve hangsúlyozta: Rákóczi felismerte és megalkuvás nélkül vállalta az ország fejlődését szolgáló történelmi feladatokat, az önálló állam megteremtését és a feudális társadalom korszerűsítését. Befejezésül kiemelte a szabadságharc európai keretek közötti vizsgálatának jelentőségét, amelyre ez az ülésszak vállalkozott. Borsod-Abaúj-Zemplén megye és

Sárospatak városa nevében *dr. Ladányi József* megyei tanácselnök üdvözölte a konferencia résztvevőit, és a szabadságharc haladó hagyományait, Rákóczi tevékenységének a szocialista hazafiságra és internacionalizmusra is ható életető erejét méltatta. Az ülésszakon négy előadás és ezekhez kapcsolódva 33 korreferátum hangzott el, minden témakört vita zárt le.

Köpeczi Béla akadémikus, az MTA főtítkárhelyettese A Rákóczi-szabadságharc és Európa című előadásában ismertette Európa két nagy régiójának eltérő gazdasági-társadalmi fejlődését, a magyarországi fejlődés különleges tendenciáit, majd megállapította, hogy a bécsi udvar Magyarországon az abszolutizmus primitív formáját érvényesítette. Rákóczi számára nem lehetett választás: az ország függetlenségét a Habsburg hatalommal szemben kellett kivívnia. A szabadságharc állama ugyan átmeneti jellegű volt, de Rákóczi vezérlő fejedelemként szuverén központi hatalmat gyakorolt és ez lehetővé tette a különböző társadalmi erők összefogását, fontos reformok elindítását. A feudális körülmények között az egység kompromisszumokat eredményezett. Ennek ellenére nem rendi ellenállás volt, hanem a független és korszerűbb feudális államot célzó, széles társadalmi bázisra támaszkodó kísérlet, amelynek maximális célja a Habsburgok trónfosztása, új király választása, az önálló Erdély visszaállítása, minimális programja pedig a gazdasági, politikai és vallási sérelmek orvoslása, Rákóczi erdélyi fejedelemsége és külföldi kezesek állítása volt. Rákóczi államának és Magyarország népeinek viszonyára rátérve leszögezte: a szabadságharc céljainak elérése valamennyi itt élő nép érdeke volt, s a fejedelem igyekezett is velük együttműködni. A korabeli Európa reagálását elemezve az előadó megál-

lapította, hogy a szabadságharcnak szüksége lett volna jelentős francia támogatásra, mindenekelőtt szabályos szövetségi szerződésre. XIV. Lajos elismerte ugyan Rákóczit 1705-ben Erdély fejedelmének, a szerződés megkötését azonban halogatta, 1708-ban pedig már nem tartotta időszerűnek. Katonai és diplomáciai segítsége egyrészt azért maradt szerény keretek között, mert nem bízott a sikerben, másrészt mert maga is nehéz helyzetbe került, az általános béke megkötésekor pedig már arra sem volt ereje, hogy Rákóczit erdélyi birtokába visszajuttassa. Rákóczi elszigetelt helyzetében szívesen vette I. Péter 1707-es kapcsolatfelvételi kezdeményezését, amely a varsói szerződéshez vezetett. Ennek realizálását mindkét részről a külpolitikai helyzet kedvezőtlen alakulása akadályozta meg. Rákóczi korábban a svéd királlyal is igyekezett kapcsolatot teremteni, XII. Károly azonban ettől elzárkózott. Anglia és Hollandia 1704-ben hajlandó volt Rákóczi és Bécs között közvetíteni, de ez a bécsi udvar merevsége miatt meghiúsult, később pedig elmaradt a közvetítés. 1711-ben a magyar nemesség közvetlenül egyezett meg Béccsel, feladva a szabadságharc alapvető követelését is, az erdélyi fejedelemség különállóságának biztosítását. A szabadságharc sikertelenségének, a sajátos magyar viszonyok között megkísérelt, az abszolút monarchia jegyeit viselő politika kudarcának oka Magyarország gazdasági-társadalmi elmaradottsága és az osztályharc kiéleződése, valamint a külső szövetségség hiánya volt. Mégis nagy jelentőségű volt a szabadságharc a magyarországi fejlődés ideológiailag pozitív befolyásolásával — fejezte be előadását Köpeczi Béla.

R. Várkonyi Ágnes, a történelemtudományok doktora, az MTA Történettudományi Intézetének osztályvezetője Habsburg-abszolútizmus és független Magyarország címmel tartott előadást. Bevezetőben megállapította: a török kiűzésének, az országrészek egyesítésének időszaka hatalmas ellentétek

korszaka volt, demográfiaailag a magyar történelem legkritikusabb szakaszát jelentette, ugyanakkor fontos fejlődést hozott a gazdasági életben. Ennek az időszaknak a gazdasági-társadalmi viszonyai a manufaktúra-korszak közvetlen előzményeit mutatták. A fejlődés elért szintje centralizációt és a központi államhatalom befolyásának erőteljesebb érvényesítését kívánta. A Habsburg-hatalom azonban nem volt modern abszolutista állam, európai nagyhatalmi helyzetének megalapozásával párhuzamosan Magyarországon minden gazdasági erőforrásra rátette a kezét és ez Magyarország egész társadalmát egzisztenciálisan rázta meg. Ugyanakkor a dinasztia politikai kompromisszumokat tudott kötni a magyar rendekkel, így az irányítás és végrehajtás az abszolútizmus és rendiség kettősségét tükrözte. Magyarországon a birodalom többi országával szemben az alárendeltség állapotába került, a fejlődésbeli szintkülönbség megnőtt. Ennek oka a dinasztikus célokat szolgáló, katonai erőre utalt, az udvari arisztokrácia szűk bázisára épült Habsburg-abszolútizmus volt, amely Magyarországon a refeudalizációs tényezőket, a második jobbagység tendenciáját erősítette. Mindez Magyarországon valamennyi társadalmi osztály és réteg bizalmatlanságát, heves ellenállását váltotta ki. Ezekben a magyarországi mozgalmakban a társadalmi és nemzeti érdekek egybefonódtak, így fő színterüket a gazdasági kulcsterületek alkották. A szabadságharcra áttérve az előadó kijelentette: Rákóczi állampolitikai koncepciójának középpontjában a társadalmi összefogás állt, hogy az országot kivezethesse az anarchiából. Eközben a fejlődés tendenciáját követte, a hagyományos közösségeket szervezte országos érdekegységbe. Így országos érvénnyel hirdette meg a hagyományos hajdúszabadságot, amelyet, tekintet nélkül az etnikai hovatartozásra és a vagyoni helyzetre, közösségi érdek alapján kívánt rendezni. Az érdekegyesítést szolgálta a lelkiismereti szabadság elve és

a vallások közti béke megteremtésének szándéka alapján folytatott valláspolitikai és az anyanyelvi kultúrák szabad fejlődésének biztosítása is. A konföderációs államforma is a közös érdekekhez, a központi akarathoz igazodást állította előtérbe, az országgyűlések pedig a gyakorlati követelmények elfogadtatását célozták. Az országos érdekegyesítést szolgálta Rákóczi merkantilista és protekcionista gazdaságpolitikája és a kuruc táborban kibontakozó társadalmi harcokat követő egy sor reformintézkedés is, mindez pedig már a második jobbágyság rendszerét szétfeszítő tendenciát mutatott. Befejezésül R. Várkonyi Ágnes rámutatott, hogy a Habsburg-dinasztia és a magyar rendiség kompromisszuma után kiteljesedtek a korábbi fejlődési tendenciák, de a második jobbágyság megszilárduló rendszerében, az állami önállóság hiányának körülményei között, a rendi alkotmány védelme alatt, a birodalom érdekeinek alárendelve.

Bán Imre, az irodalomtudományok doktora, a Kossuth Lajos Tudományegyetem tanára Korai felvilágosodás és nemzeti műveltség című előadása elején hangsúlyozta, hogy a feudális Magyarországon a 17. században igen kevésbé volt meg a talaja a felvilágosodásnak. A magyar szellemi élet és művelődés ugyanakkor élesen és kibékíthetetlenül kettéosztott volt. Az új filozófiai gondolkodás mindig a protestáns oldalon jelentkezett, de emellett jelen volt a katolikus filozófia is. A vallási ideológia szerint megosztott magyar művelődés külföldi kapcsolatai és társadalmi alapjai is különbözőek voltak. A modernebb, a rendi-feudális nemzettudaton túlmutató eszméket tartalmazó szellemi értékek a protestánsok körében halmozódtak fel. Elsősorban a puritánus mozgalom érdemel említést, amely a nemzeti ellenállás benső tartását erősítette, ugyanakkor küzdelmet folytatott a demokratikus presbiteri rendszerért és az anyanyelvi népművelésért is. A katolikus nemzettudatot ezzel szemben a

Habsburg-ház iránti lojalitás és az ellenreformációs irányultság jellemezte, ugyanakkor tartalmazta a magyar nemzeti öntudat és a függetlenségi eszme bizonyos elemeit is. A Rákóczi-korra örökített sokszínű és ellentmondásos nemzeti és prédikátori ideológiából kiemelkedett Zrínyi Miklósa, amely mentes volt a vallási megkötöttségektől és a honvédő harc nagy példáit ragadta meg. Befejezésül Bán Imre megállapította: a 17. században a magyar művelődés csak a felvilágosodás előkészítő mozzanataival rendelkezett, de megvoltak a nemzeti műveltség csirái, a nemzeti tudat pedig már az egységesülő nemzeti művelődés kibontakozását szolgálta. Rákóczi minderre építhetett, bár a történelmi viszonyok nem engedték meg e tendencia érvényesítését.

Esze Tamás kandidátus, a Református Egyház Tudományos Gyűjteményei ny. főigazgatója A Rákóczi-szabadságharc valláspolitikája című előadásában a magyarországi protestánsokat érintő mozzanatokat elemezte. Bevezetőben megállapította, hogy 1608 óta fegyverrel szerzett, országos törvények által biztosított vallásszabadság volt Magyarországon, amelyet Erdély elerőtlenedése után a bécsi kormányzat a totális ellenreformáció szellemében érvényteleníteni szándékozott. Ez a törekvés a török kiűzését követően még erősödött, majd a protestáns magyar lakosság nyílt üldözésébe csapott át. Ez kihívta a protestáns nemesek ellenállását, amelyhez parasztmegmozdulások társultak, így a Rákóczi-szabadságharc kitörésében nagy része volt a vallási nyugtalanságnak is. Rákóczi a vallásviszály kiegyenlítésére törekedett, elhatárolta magát kora politikai katolicizmusától. Meggyőződéséhez katonai érdek és politikai belátás társult; mivel hadseregének döntő többsége protestáns volt, vállalnia kellett a vallási türelem politikáját. A római katolikus egyházzal szemben az állami szuverenitás elvét vallotta és érvényesítette. Rákóczi a protestánsok vallásszabadságát kinyilvánító és idő-

ról időre megerősítő korábbi országos törvényeket teljes értékű jogszabályoknak tekintette, az ezekkel ellentétes rendelkezéseket viszont érvényteleneknek. Ennek megfelelően az ellenőrzése alá került területeken a hadsereg segítségével visszaállította a protestáns vallásgyakorlatot. Az erőszakos protestáns templom-visszafoglalásokat azonban nem tűrte, az erről való döntést az országgyűlés jogaként tartotta fent. Ez protestáns nyugtalanságot keltett. A valláskérdésben Rákóczi közvetítésével kényszerű kiegyezésként az 1705-ös szécsényi országgyűlés döntött a status quo és a maior pars elve alapján, a kisebbségről való gondoskodás mellett. Gyakorlati megvalósítása panaszokra is okot adott, így az 1707-es ónodi országgyűlésnek ismét foglalkoznia kellett e kérdéssel. Esze Tamás befejezésül megállapította: a vallásbéke eszménye Rákóczinál megelőzte korát, de teljes megvalósításához az adott körülmények között nem volt ereje.

Az első előadáshoz kapcsolódó korreferátumok a szabadságharc európai jelentőségét bizonyították. *L. A. Nyikiforov*, a történelemtudományok doktora (Moszkva), A nemzetközi kapcsolatok és a magyar szabadságharc címmel, történelmi párhuzamot vont Rákóczi és Nagy Péter között, kiemelte a két államférfi rokon vonásait és hangsúlyozta, hogy tevékenységük mély nyomot hagyott népeik életében és Európa történetében. *J. Stasewski* egyetemi docens (Torun) Lengyelország és a magyar szabadságharc, *P. Cernovodeanu* tudományos főmunkatárs (Bukarest) A román vajdaságok és Rákóczi diplomáciai kapcsolatai, *P. Mijatev* egyetemi tanár (Szófia) A Rákóczi-szabadságharc és Bulgária, *T. Gökbülgin* egyetemi tanár (Isztambul) A török Porta és a magyar kérdés, *G. Jonasson* egyetemi tanár (Stockholm) XII. Károly és II. Rákóczi Ferenc kapcsolata, *Várad-Sternberg János*, a történelemtudományok doktora, egyetemi tanár (Ungvár) I. Péter és Rákóczi diplomáciai kapcsolatfelvétele, *P. A. Artamanov*

manov kandidátus (Moszkva) Magyarország és az orosz—lengyel szövetség, *S. Bastav* egyetemi tanár (Isztambul) A bújdosók török földön címmel tárgyalta egy-egy fontos részterületet.

A külföldi résztvevők közül a második előadáshoz kapcsolódva *T. M. Iszlamov*, a történelemtudományok doktora (Moszkva) A Rákóczi-szabadságharc nemzetiségi és társadalmi viszonyai címmel elemezte a belső helyzetet és megállapította, hogy e haladó küzdelemben Magyarország államiságának a feudalizmus körülményei közötti, új társadalmi-politikai alapon történő helyreállításáról volt szó, és ezért a magyarok mellett az itt élő szlovákok, kárpátukránok, románok ezrei is fegyvert fogtak. *Magyari András* egyetemi docens (Kolozsvár) Az erdélyi magyarok és románok együttműködése a szabadságharcban, *H. Haselsteiner* tudományos főmunkatárs (Bécs) Abszolutizmus és rendiség a Habsburg-monarchiában címmel tartott korreferátumot. *Wellmann Imre* kandidátus demográfiai, *Rácz István* kandidátus és *Orosz István* egyetemi docens a parasztkérdéssel foglalkozó, *Nagy József Zsigmond* tudományos munkatárs a köznemesség helyzetét elemző, *Kovács Kálmán* egyetemi tanár közigazgatási, *Heckenast Gusztáv* kandidátus, *Bánkúti Imre* kandidátus és *N. Kiss István* kandidátus gazdaságtörténeti, valamint *Käfer István* kandidátusnak a nem-magyar népek részvételét elemző korreferátumán túl a kérdéskörnél *Maksay Ferenc* kandidátus A parasztság a hadban és a termelésben, *Perjés Géza* tudományos főmunkatárs A kuruc hadsereg című korreferátumai keltették fel a hadtörténész figyelmét.

A harmadik és negyedik előadáshoz kapcsolódó művelődés- és egyháztörténeti korreferátumok is gazdag tényanyaggal járultak hozzá a Rákóczi-szabadságharcnak az újabb kutatások tükrében megjelenő képéhez, a mi kutatási területünktől azonban ezek távol esnek.

Rázsó Gyula, intézetünk tudományos főmunkatársa, A katonai erőviszonyok című korreferátumban az általános katonai helyzetet elemezte. Bevezetőben rámutatott: a Rákóczi-szabadságharc sikere az általános európai hadihelyzet, közelebbről a spanyol örökösödési háború alakulásától függött, a magyar nép küzdelme ugyanakkor a háború szerves része volt, ezzel valamennyi hadviselő fél számolt, amennyiben az osztrák erők lekötése meggátolta, hogy a szövetségesek döntő fölénybe kerüljenek a többi hadszíntéren. A spanyol örökösödési háború kitörésének és kezdeti szakaszának ismertetése után megállapította, Ausztria megtámadásához Franciaországot a bajor választófejedelem csatlakozása mellett a szabadságharc kitörése is segítette, és ezzel a francia haditerv számolt is a Bécs ellen forduláskor. E terv 1704-es kudarca után Franciaország mindinkább defenzívába szorult, s Rákóczi további készsége ellenére sem tudott együttműködni a kuruc sereggel. Az 1706-os sorozatos francia vereségek után is jelentős tényező maradt Magyarország, Rákóczi azonban

helyesen ismerte fel: a győzelemhez elengedhetetlenül szövetségesre van szüksége. Az 1707-es varsói szerződés katonailag mégsem hozhatott eredményt. A belső ellentétek kiegyezésére, a vereségek és a pestisjárvány mellett Franciaország válságos helyzete is kilátástalanná tette a szabadságküzdelmet katonai szempontból. A hadihelyzet alakulását figyelembe vevő, váratlanul kedvező ajánlattal fellépő Bécs a szatmári békével véget tudott vetni a szabadságharcnak. Rázsó Gyula befejezésül katonai szempontból mérlegelte a szatmári béke realitását.

A tudományos ülészak Köpeczi Béla akadémikus zárszavával ért véget, aki nagy jelentőségűnek ítélte, hogy sikerült két évtized diplomácia-, gazdaság-, társadalom-, kultúr- és egyháztörténeti kutatásait összegezni, a Rákóczi-szabadságharc valós helyét kijelölni. Az ülészak ugyanakkor megmutatta azt is, milyen területeken van még szükség további kutatásokra. Tegyük hozzá: e konferencia tükrében nézve éppen a hadtörténelem területén is.

Zachar József

BIBLIOGRÁFIA

AZ 1974. ÉVI, MAGYARORSZÁGON MEGJELENT HADTÖRTÉNELMI IRODALOM BIBLIOGRÁFIÁJA

I. RÉSZ

A BIBLIOGRÁFIA BEOSZTÁSA

I. Általános munkák

Bibliográfiák, historiográfiák, sajtótörténet, terminológia
Elméleti munkák és a hadtörténetírás kérdései
Tudományos élet
A hadtörténelem az ismeretterjesztésben és a honvédelmi nevelésben
Múzeumi, levéltári és térképtári gyűjtemények

II. A hadművészettörténet általános kérdései

Általános és összefoglaló munkák
Vártörténet
A haditechnika története
A hírszerzés és kémkedés története

III. Magyarország hadtörténelme

Helytörténeti munkák
Magyarország hadtörténelme a honfoglalástól 1514-ig
Dózsa György és az 1514. évi parasztháború
Magyarország hadtörténelme 1514—1848
Az 1848—1849. évi szabadságharc
Magyarország hadtörténelme 1850—1918
Az 1918—1919. évi forradalmi események és a Magyar Tanácsköztársaság
hadtörténelme
Magyarország hadtörténelme 1919—1939
Magyarország a második világháborúban
Hazánk felszabadulása
Ellenállási mozgalom és partizánharcok
Magyarország és a magyar fegyveres erők története 1944—1973

IV. Egyetemes hadtörténelem

A legrégebb időktől 1918-ig

A két világháború közötti időszak hadtörténelme
A második világháború
Ellenállási mozgalom. Magyar antifasiszták az európai népek ellenállási mozgalmasában

Háborús bűnök

A második világháború utáni időszak hadtörténelme

A szocialista államok fegyveres erőinek évfordulói

V. Életrajzok, emlékezések

A GYAKRABBAN ELŐFORDULÓ FOLYÓIRATOK RÖVIDÍTÉSEINEK JEGYZÉKE

AH	Acta Historica
BSz	Borsodi Szemle
ÉT	Élet és Tudomány
HH	Hazafiság Honvédelem
HK	Hadtörténelmi Közlemények
Ho	Honvédelem
HSz	Honvédségi Szemle
ISz	Igaz Szó
Mo	Magyarország
Mőr	Munkásőr
N	Néphadsereg
PV	Polgári Védelem
PK	Párttörténelmi Közlemények
Re	Repülés
SSz	Soproni Szemle
Sz	Századok
TSz	Történelmi Szemle

I. ÁLTALÁNOS MUNKÁK

Bibliográfiák, historiográfiák, sajtótörténet, terminológia

- Ács Tibor: Az első magyar hadtudományi folyóirat — a Honvédelmi Szóvértnek. — Ho, 1974. 8. sz. 75—94. p.
- Ács Tibor: A szabadságharc katonai lapja — A Honvéd. — N, 1974. 10. sz. 6. p.
- A baranyai—pécsi munkásmozgalom bibliográfiája. 3. füz. 1929—1944. Gyűjt. és összeáll. Babics András, Molnár István, Szita László. Pécs, Dunántúli Tud. Int. 1974. 54 p.
- /MTA Dunántúli Tud. Int. Közl. 17./
- Bellér Béla: A Dózsa-parasztháború történelmi képe 1945 előtti történetírásunkban. — TSz, 1974. 3. sz. 289—325. p.
- Bertalan István Béla: A Magyar Sajtó bemutatja a Katonai Sajtószolgálatot. — Magyar Sajtó, 1974. 4. sz. 120—122. p.
- Budapest történetének bibliográfiája. 7. köt. Mutatók. (Szerk. Mentessné Rózsa Ilona, Fancsali Petronella, Hollósi Tiborné.) Bp. Fővárosi Szabó Ervin Kvt. 1974. 368 p.
- Döme Piroska: A kommunista sajtó az ellenforradalom éveiben. — ÉT, 1974. 49. sz. 2313—2317. p.
- Erényi Tibor: A munkásmozgalomtörténetírás helyzete és feladatai. — PK, 1974. 2. sz. 129—143. p.
- Fehérvári Klára—Surján Miklós: Válogatott irodalomjegyzék felszabadulásunk történetének tanulmányozásához. — Baranyai Művelődés, 1974. 2. sz. 114—133. p.

- Heves megye történeti irodalma 1972. (Válogatott bibliográfia.) [Összeáll.] Iványi Sándor. — Archivum, 1974. 2. sz. 114—128. p.
- [Horváth István]: Folyóiratunk 25 évéről. — Ho, 1974. 12. sz. 11—23. p.
- Katonai terminológia. — Ho, 1974. 4. sz. 101—105., 7. sz. 101—108., 8. sz. 107—109., 10. sz. 123—124. p.
- (Kluger Lászlóné—Hubay Ágnes): Harminc éve szabadult fel megyénk. 1944—1974. [Bibliográfia.] (Öszeáll.—) Miskolc, Megyei Kvtár soksz. 1974. 82 p. 6 t.
- Kretzoi Miklósné: Az amerikai polgárháború a Magyar sajtóban 1861—1865 között. — Sz, 1974. 3. sz. 680—698. p.
- Magyar Levéltári irodalom bibliográfiája. 1971. — Levéltári Közlemények, 1972. 1. sz. 181—188. p.
- A magyar munkásmozgalom történetéről szóló cikkek jegyzéke 1973. július—1974. június. — PK, 1974. 1. sz. 222—224., 2. sz. 206—208., 3. sz. 223—225., 4. sz. 195—197. p.
- A Magyarországon 1971-ben megjelent történeti irodalom bibliográfiája. — AH, 1974. 1—2. sz. 273—301. p.
- A Magyarországon megjelent történeti munkák (önálló kötetek, tanulmányok, cikkek/ jegyzéke /1972. január 1—december 31./ Öszeáll. V. Windisch Éva. Közrem. Szelestei N. László. — Sz, 1973. 1. sz. 228—297., 5—6. sz. 1334—1416. p.
- Markovits Györgyi: Emigráns magyar lapok Dél-Amerikában a második világháború éveiben [Új Világ. Buenos Aires 1941—1943.: Magyar Lapok — Paginas Hungaras. Buenos Aires 1943—1945.] (Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve. (Felszerk. Sz. Németh Mária.) 1970—1971. Bp. Egyetemi ny. 1973.)
- Markovits Györgyi: „Kicenzúrázott” szerzők. [A Népszava cenzuradokumentumai 1939—1944.] — Magyar Nemzet, 1974. 176. sz. 5. p.
- Molnár Éva—Viniczai István—Windisch Aladárné: Külföldi folyóiratok hadtörténelmi repertórium 1971. 1—2. r. — HK, 1974. 1. sz. 165—187., 2. sz. 382—401. p.
- Molnár Éva—Viniczai István—Windisch Aladárné: Az 1972. évi Magyarországon megjelent hadtörténelmi irodalom bibliográfiája. 1—2. rész. — HK, 1974. 3. sz. 565—578., 4. sz. 746—756. p.
- Nagy hazugság a háborúról. A második világháborúról szóló legújabb burzsoá történeti művek bírálata. (Bol'saja lozs' o vojne. Szerk. V. A. Szekisztov. Ford. Auer Kálmán.) Bp. Zrínyi K. 1974. 395 p.
- Az országgyűlési Könyvtár Magyar Tanácsköztársaság különgyűjteményének gyarapodása. 1959—1974. (Összeáll. Nagy Katalin.) [Bp.] 1974. 72 p.
- Pintér István: Adalékok a magyar ellenállási mozgalom historiográfiájához. — TSz, 1973. 3—4. sz. 330—338. p.
- Szinai Miklós: Sajtócenzúra Magyarországon a második világháború alatt. — Magyar Könyvszemle, 1974. 3—4. sz. 346—355. p.
- Urbán Károly: A munkásmozgalom-történetírás eredményei és időszakos feladatai. — Sz, 1973. 5—6. sz. 1309—1327. p.
- Varga Sándor: Könyv a főlzabadt országban 1944. október—november. [A felszabadt országrészek első kiadványairól, Gyomán, Szegeden, Debrecenben.] — Népszabadság, 1974. november 3. 8. p.
- Vas megye irodalma. Bibliográfia és repertórium. 1973. július 1.—szeptember 30. Összeáll. Dalmi Kálmáné, Takács Miklós. [Szombathely.] Vasm. ny. (1974.) 14 p.
- /A Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár bibliográfiai füzetek 39./

Elméleti munkák és a hadtörténetírás kérdései

- Ágh Attila: A történelem kérdőjelei. (Tanulmányok.) Bp. Magvető, 1974. 468 p.
- /Elvek és utak./

- Bibliogr. a jegyzetekben: 425—[469]. p.
- Bandur** Károly: Gondolatok a forradalmiság fogalmához. — Palócföld, 1974. 2. sz. 3—4. p.
- Benczédi** László: Történettudomány és szocialista hazafiság. — Népszava, 1975. 138. sz. 5 p.
- Bloch**, Marc: A történelem védelmében. Válogatott művek. (Vál. előszó, jegyz. Kosáry Domokos. Ford. Kosáry Domokos, Makkai László, Pataki Pál. Bp.) Gondolat, 1974. 326 p. /Társadalomtudományi Könyvtár./
- Csatári** Dániel: Feudális—burzsoá nemzet. — Magyar Nemzet, 1974. 191. sz. 7. p.
- Csatári** Dániel: A kelet-európai nemzetiségi kérdés történetének hazai kutatásáról. — PK, 1974. 2. sz. 144—155. p.
- Csatári** Dániel: A nemzetté váló nép. — Magyar Nemzet, 1974. 187. sz. 8. p.
- Csatári** Dániel: Polgárság és burzsoá nemzet. — Magyar Nemzet, 1974. 175. sz. 8. p.
- Csatári** Dániel: Proletáriátus és szocialista nemzet. — Magyar Nemzet, 1974. 181. sz. 8. p.
- Csatári** Dániel: Szocialista hazafiságunk erőforrásai. — Magyar Nemzet, 1974. 204. sz. 8. p.
- Csatári** Dániel: A szocialista magyar nemzet kialakulása. — Magyar Nemzet, 1974. 194. sz. 8. p.
- Csatári** Dániel: A szocialista magyar nemzet fejlődése. — Magyar Nemzet, 1974. 198. sz. 8. p.
- Csatári** Dániel: A viták okai és tévútjai. — Magyar Nemzet, 1974. 169. sz. 10. p.
- Donáth** Péter: Munkások és a történelem. — Történelem, 12. sz. 1973. 87—105. p.
- Fehér** Pál, E.: A forradalom történelmszemlélete. Jegyzetek tegnapi és mai viták margójára. — Népszabadság, 1974. 243. sz. 6—7. p.
- Glatz** Ferenc: Forradalom és nemzeti kérdés. Megjegyzések a „Marx és Engels Magyarországról” c. kötetéről. — Népszabadság, 1974. 210. sz. Vasárnapi mell. 5. p.
- Glatz** Ferenc: Nemzeti tudat — szocialista társadalom. Szemelvények egy másfél évtizede folyó vitából. — Kritika, 1974. 9. sz. 3—11. p.
- Jeszenszky** Géza: C. A. Macartney és a magyar történelem. — Tiszatáj, 1974. 6. sz. 79—82. p.
- Király** István: Hazafiság és forradalmiság. (Bp.) Kossuth K. 1974. 375 p.
- [**Konsztantinov**] Konsztantyinov, F. T.: Az internacionalizmus és a hazafiság napjaink ideológiai harcában. — Népszabadság, 1974. 258. sz. Vasárnapi mell. 3. p.
- Lenin**, [Vladimir Il'ics]: Magyarországról. [Válogatott írások.] (Sajtó alá rend. a marxizmus—leninizmus klasszikusainak szerkesztősége.) 3. átd. kiad. Bp. Kossuth K. 1974. 196 p.
- /A marxizmus—leninizmus klasszikusainak kiskönyvtára. 7./ Bibliogr. 171—184. p.
- Marx** [Karl] — **Engels** [Friedrich]: Magyarországról. Cikkek, levelek, szemelvények. (Összeáll. Remsei Flóra, szerk. Kálmán Endre, Lisauer Zoltán. Bp.) Kossuth K. 1974. 315 p.
- Mód** Aladár: Nemzet és szocialista nemzet. (Tanulmányok.) Bp. Magvető, (1974.) 366 p.
- /Elvek és utak./
- Nemes** Dezső: A fasizmus kérdéséhez. — PK, 1974. 4. sz. 3—64. p.
- Nemes** Dezső: Viták a fasizmusról. — Népszabadság, 1974. 293. sz. Vasárnapi mell. 3. p.
- Ormos** Mária—**Incze** Miklós: Az európai fasiszta mozgalmak és rendszerek eredetének és jellegének kérdéséhez. — PK, 1974. 1. sz. 49—99. p.
- Pach** Zsigmond Pál: „Molnár-vita” — nacionalizmus-szupranacionalizmus. Szélgjegyzetek Király István tanulmányához. — Kortárs, 1974. 1. sz. 127—132. p.
- Szabad** György: A történész felelősségéről. — Tiszatáj, 1974. 6. sz. 3—7 p.
- „A szocialista hazafiság — cselekvő

- hazafiság". Az MSZMP Kulturpolitikai Munkaközösségének állásfoglalása a hazafiság és az internacionalizmus időszerű kérdéseiről. — Népszabadság, 1974. 240. sz. Vasárnapi mell. 3. p.
- Szűcs Jenő: Nemzet és történelem. Tanulmányok. Bp. Gondolat, 1974. 669 p.
- /Társadalomtudományi Könyvtár./
- Vita a szocialista hazafiságról és nemzetköziségről. — Népszabadság, 1974. 27. sz. 6. p.

Tudományos élet

- Arató Endre: Szimpózium a Jugoszláv területek felszabadító mozgalmairól és felkeléseiről a XVI. századtól az első világháborúig. (Belgrád, 1974. március 4—6./ — Sz, 1974. 2. sz. 572—576. p.
- Glatz Ferenc: A második világháború történetével foglalkozó konferencia főbb vitatémái. — AH, 1974. 3—4. sz. 421—446. p.
- Buza János—Gyimesi Sándor: Nemzetközi tudományos ülészak a XVI—XVII. századi közép-kelet-európai parasztmozgalmak történetéről. — Sz, 1973. 2. sz. 527—551. p.
- Farkas Márton: Beszámoló a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Hadtudományi Szakosztályának vándorgyűléséről. — HK, 1974. 3. sz. 554—558. p.
- Farkas Márton: Országos tanácskozás a hazafias-honvédelmi nevelés kérdéseiről /Mezőhegyes—Békéscsaba, 1974. szeptember 10—12.) — HK, 1974. 4. sz. 740—745. p.
- Gergely András: Tudományos emlékülés az 1848-as magyar forradalom 125. évfordulójának tiszteletére. — Sz, 1974. 2. sz. 553—566. p.
- Harsányi Iván: Ülészak a Párttörténeti Intézet működésének negyedszázados jubileumán. — MTA Fil. Tört. Tud. Oszt. Közl. 1973. 3. sz. 209—223. p.
- A Hazafias Népfrent és a Magyar Történelmi Társulat emlékülése Szegeden a nemzetiségi törvény megalkotásának százhuszonötödik évfordulóján. — Sarlós István beszéde. — Magyar Nemzet, 1974. 176. sz. 3. p.
- Hazafiság és internacionalizmus. /A szocialista hazafiság és a magyar szabadságharcos hagyományok./ Vitaülés (1973. Vácrátót). Rend. MTA Nyelv- és Irodalomtud. Oszt. [Ismeretetés.] Összeáll. Stier Miklós. [Király István „Hazafiság és internacionalizmus” c. tanulmányáról.] — Sz, 1974. 1. sz. 220—261. p.
- Izslamov, Tofik: A szintézishez vezető út. /Magyar és szovjet történeszek közös munkája.) MTA ünnepi ülése. — Népszabadság, 1974. 222. sz. Vasárnapi mell. 5. p.
- A magyar és a román történettudomány negyedszázados fejlődése. A Magyar—Román Történész Vegyes Bizottság ülésének anyaga. Budapest 1971. június 1—5. (Szerk. Csáttári Dániel.) Bp. Akad. K. 1974. 109 p.
- Bibliogr. 82—107. p.
- Nagy Ferenc: A munkásmozgalom-történetírás hatékonyságáról. [A munkásmozgalom-történet eredményei és időszerű feladatai. Tudományos ülészak (1973. Budapest.) Rend. MSZMP Párttörténeti Intézet.] — PK, 1974. 2. sz. 156—168. p.
- Nemzetközi tudományos ülészak a Szlovák Nemzeti Felkelés 30. évfordulóján. — Politikai Főiskola Közleményei, 1974. 2. sz. 107—111. p.
- Pach Zsigmond Pál: A kapcsolatok jelentősége. (Magyar és szovjet történeszek közös munkája.) MTA ünnepi ülése. — Népszabadság, 1974. 222. sz. Vasárnapi mell. 5. p.
- Pach Zsigmond Pál — Ránki György: A Történettudományi Intézet 25 éve. — Tsz, 1974. 4. sz. 465—475. p.
- Pál Lajos: Tudományos ülészak a Történettudományi Intézet fennállásának 25. évfordulóján. — Sz, 1974. 5—6. sz. 1313—1332. p.
- Pamlényi Ervin: Nemzetközi történetészkonferencia. A San Francisco-i program. — Magyar Nemzet, 1974. 109. sz. 11. p.
- Pintér István: Tudományos konferen-

- cia Budapesten a második világháború történetéről. — PK, 1974. 1. sz. 184—189. p.
- Spira György:** A magyar negyvennyolc és baloldala. Előadás a polgári forradalmak menetével foglalkozó lipcei szimpozionon 1974. október 3-án. — TSz, 1974. 4. sz. 590—595. p.
- Stier Miklós:** Haladó hagyományok — szocialista hazafiság — proletár internacionalizmus. Vita a szocialista hazafiság és az internacionalizmus értelmezéséről. — MTA Fil. Tört. Tud. Oszt. Közl. 1974. 3. sz. 185—208. p.
- Számítógépek és a történettudomány.** Kerekasztal-konferencia (1972. Budapest.) Rend. Neumann János Számítógéptudományi Társaság; Magyar Történelmi Társulat; Magyar Agrártudományi Egyesület, Agrártörténeti Szakosztály. — TSz, 1972. 3—4. sz. 526—583. p.
- Szűcs László:** A moszkvai 7. Nemzetközi Levéltáros Kongresszus. — Levéltári Közlemények, 1972. 2. sz. 195—202. p.

*A hadtörténelem
az ismeretterjesztésben és a
honvédelmi nevelésben*

- Elekes Lajos:** A történelmi ismeret és a történetiség elve a korszerű nevelés marxista—leninista koncepciójában. — Magyar Tudomány, 1974. 7—8. sz. 469—472. p.
- A honvédelmi nevelő- és oktatómunka legfontosabb elvei, formái, módszerei a hazai burzsoá és szocialista pedagógiában. 1—2. füzet. [Írták:] Bodó László, Csépe József stb. — HH, 1974. 1. sz. 4—222., 2. sz. 230—484. p.
- Iskolai megemlékezések a baráti szocialista országok felszabadításának 30. évfordulójáról. — Történelemtanítás, 1975. 1. sz. 25—27. p.
- Kiss Lajos:** A honvédelmi nevelés közös ügyünk. — Népszabadság, 1974. 127. sz. 1. p.
- Matuszka István:** A csapathagyományok ápolása a haza fiainak honvédelmi nevelése. — HSz, 1974. 6. sz. 68—75. p.
- Nehéz János:** A honvédelmi nevelés feladatai és azok megoldásának tapasztalatai egy pedagógusképző intézményben. — Pedagógusképzés, 1973. 2. sz. 66—71. p.
- Rácz Jánosné:** Adalékok a szocialista hazafiságra nevelés kérdéséhez. — Vasi Szemle, 1974. 1. sz. 37—44. p.
- Sarkadi László:** Történelmi tankönyvek — történelemszemlélet. — Népszabadság, 1974. 299. sz. Vasárnap mell. 7. p.
- Szabó János:** A szocialista forradalmak tanításának elvi és módszertani kérdései. — Budapesti Nevelő, 1974. 2. sz. 69—76. p.
- Szabolcs Ottó:** Hazafiság és történelemtanítás. — Történelemtanítás, 1974. 2. sz. 1—4. p.
- Szabolcs Ottó:** Történelemtudomány, történelemtanítás. — Történelemtanítás, 1974. 5. sz. 5—8. p.
- Sterl István:** Az úttörők közötti honvédelmi nevelőmunka segítségének néhány kérdése. — HSz, 1974. 6. sz. 38—42. p.
- Takács László:** Hogyan tanítsuk Battonya felszabadulásának történetét? — Történelemtanítás, 1975. 2. sz. 9—12. p.
- Vass Henrik:** A történelem emberformáló szerepéről. — Történelemtanítás, 1974. 5. sz. 2—5. p.
- Vass Henrik:** Tudatformálás és történelemszemlélet. — Magyar Nemzet, 1974. 263. sz. 9. p.

*Múzeumi, levéltári és térképtári
gyűjtemények*

- Baitrok József — Kemenes Egon:** Folytassák a magyar katonazene történetét bemutató hangversenyeket! — Magyar Nemzet 1974. 264. sz. 8. p.
- Bálint Csanád:** A gádorosi honfoglaláskori nyereg. — Achaeológiai Értesítő, 1974. 1. sz. 17—44. p.
- Bálint Csanád:** Honfoglaláskori lovas-

- temetkezések. (A Móra Ferenc Múzeum évkönyve. 1971—1973. Szerk. Trogmayer Ottó. Szeged, Szegedi ny. 1974.)
- Bebesí Károly:** Az első colt. Pisztolykiállítás a Hadtörténelmi Múzeumban. — Dunántúli Napló, 1974. 39. sz. 6. p.
- Bélley Pál:** Díszkard és hóhérpallos. Évszázadok emlékei között a Nemzeti Fegyvertárban. — Magyar Hírlap, 1974. 34. sz. 4. p.
- Bor Ambrus:** Egy kiállítás háttere. „A német antifasiszták ellenállási harca 1933—1945” c. kiállítás az NDK Centrumban. — ÉT, 1974. 20. sz. 4. p.
- Bóhm Jakab:** Az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc iratai a Hadtörténelmi Levéltárban. — Levéltári Szemle, 1974. 1. sz. 12—23. p.
- Cennerné Wilhelmb Gizella:** Báthory Zsigmond moldvai hadjáratainak egykorú grafikus emlékei. (Folia historica. A Magyar Nemzeti Múzeum évkönyve 2. Szerk. biz. Bánkúti Imre, Rózsa György stb. Bp. 1973.)
- Csehszlovák katonagrafikák.** — Hazáért, 1974. 42. sz. 13. p.
- Csendes László:** Hadtörténelmi és katonai térképek kiállítása az Országos Hadtörténelmi Múzeumban. — HK, 1974. 3. sz. 559—563. p.
- Az első magyar repülőmúzeum [felavatása Szolnokon 1973. november 6-án a „Kilián György” Repülő Műszaki Főiskolán.] — Re, 1974. 1. sz. 3. p.
- Források Budapest múltjából.** Vita a Fővárosi levéltár kiadványáról. — Budapest, 1974. 9. sz. 28—31. p.
- Gurvics E.:** 50 éves a forradalmi múzeum. [Moszkva.] — Hazáért, 1974. 20. sz. 12. p.
- Hársfalvi Péter:** Rákóczi-kori tudományos gyűjtemény Vaján. — Szabolcs-Szatmári Szemle, 1973. 4. sz. 83—85. p.
- Héthy Zoltán:** Helyi röplapok és plakátok az MSzMP Hajdú-Bihar megyei bizottság Archivumában, II. 1919—1948. — (Tanulmányok és források Hajdú-Bihar megye munkásmozgalmának történetéhez. Debrecen, 1974.) 153—161. p.
- Kacsó Lajos:** A csapatmúzeumok kincsei. — N, 1974. 12. sz. 13. p.
- Kacsó Lajos:** A kézfegyverek története. [Fegyvertörténelmi kiállítás a Hadtörténelmi Múzeumban.] — N, 1974. 52. sz. 13. p.
- Kerekes Zoltán:** Nemzeti zászlónk története. — Népszabadság, 1974. 52. sz. Vasárnapi mell. 9. p.
- Komjáthy Attila:** Az aquincumi katonai amfiteátrum műemlékhelyreállítási javaslata. — Magyar Építőművészet, 1974. 2. sz. 48—49. p.
- „Magyarország hadtörténete a Rákóczi-szabadságharctól 1848-ig” kiállítás útmutatója. [Budapest, Hadtörténelmi Intézet és Múzeum.] 1974. (A kiállítást rend, az útmutatót összeáll. Kerekes Zoltán.) Bp. Zrínyi K. 1974. 39. p., illusztr.
- Makai Ágnes:** A Kossuth-emigráció arany érdemkeresztjei. — HK, 1974. 3. sz. 494—510. p.
- Mészöly Gábor:** „Első lépcső” a csapatmúzeumokhoz. — N, 1974. 32. sz. 13. p.
- Nemecz Ferenc:** A honfoglalástól napjainkig. Barangolás hadtörténelmünk kincsestárában (a Hadtörténelmi Múzeumban). — Zalai Hírlap, 1974. április 19.
- Péterfy László:** Nézzük meg együtt a Déri Múzeum egyik lőportartó szaruját. — Művészet, 1974. 10. sz. 28—29. p.
- Széky Péter:** Aranykorsón zászlós úr. Sasmadár alatt lobogott az első. Mióta három színű. Kezdetben bíbor és ezüst. [Beszélgetés Kerekes Zoltán alezreddessel, az Országos Hadtörténelmi Múzeum osztályvezetőjével.] — Esti Hírlap, 1974. november 6.
- A Szolnok megyei levéltár kéziratos térképeinek katalógusa 1867-ig. Összeáll. Antal Árpád. Szolnok, [Kiad. a] Szolnok m. Versegly F. Kvt. 1974. 212 p., 10 térk. /Levéltári füzetek 1./

Szücs Gábor: Másfelé folyt a deák Dunája. Nagy kiállítás négyszázötven esztendő térképeiből (a Hadtör-

ténelmi Múzeumban). — Esti Hírlap, 1974. június 12.

II. A HADMŰVÉSZETTÖRTÉNET ÁLTALÁNOS KÉRDÉSEI

Általános és összefoglaló munkák

Ács Tibor: Raksányi Imre hadtudományi munkássága a reformkorban. — HK, 1974. 3. sz. 463—493. p.

Bácskai Tamás—Husztai Ernő—Simon Péterné: A pénz. [A pénz szerepe a történelemben.] (Bp.) Kossuth K. 1974. 306 p.

Bán János: A gépesített gyalogos. — ET, 1974. 3. sz. 103—108. p.

Barkovits István: Szabályzataink történetéből. (A katonai szabályzatok nyelvének vázlatos áttekintése 1576-tól napjainkig.) — HSz, 1974. 9. sz. 60—65., 10. sz. 64—69. p.

Bognár Károly: Országvédelem — korszerű honvédelem. — Bp. Zrínyi K. 1974. 416 p.

Czank Lajos: A fegyveres és rendészeti szervezetek a jogszabályok tükrében. — Ho, 1974. 12. sz. 106—118. p.

[Episev] (Jepisev, A. A.): Pártpolitikai munka a szovjet hadseregben és flottában. (Mogucsee oruzsie partii. Nekotorie voproszu partijno-politiceszkoi rabotu v armii i flote. Ford. Auer Kálmán.) — Bp. Zrínyi K. 1974. 349 p.

Győri Sándor: A hadügyi forradalom gazdasági tényezői. — Nemzetközi Szemle, 1974. 1. sz. 50—60. p.

A hadművészet középkori és újkori klasszikusai. [Szöveggyűjtemény.] (Vál. Gottreich László, Honfi József stb. Bev. Rázsó Gyula. Ford. Dér László, Erdődi József stb.) — Bp. Zrínyi K. 1974. 691 p.

Hmara, N.: A polgárháborúk burzsoá szemléletének bírálata. — Ho, 1974. 11. sz. 20—27. p.

/Rövidített ford. Voennaja Müszl' 1974. 4. sz.-ból./

A „Honvédelem” helyzete és feladatai. Tájékoztató a szerkesztő bizott-

ság üléséről. — Ho, 1974. 4. sz. 122—127. p.

Jomini, [Antoine] Henri [de]: A hadviselés alapelveiről. (Précis de l'art de la guerre.) Részletek. (A szemelvényeket vál., szerk. Ölvedi Ignác. Oroszból ford. Németh Gyula.) [Bp.] ZMKA, 1973. 98 p.

/Szemelvények a XIX. század burzsoá katonai teoretikusainak és szakíróinak műveiből. 1./

A katona és a háború. A szovjet katonák erkölcsi-politikai és pszichológiai felkészítésének problémái. (Szoldat i vojna. Problemü moral'no politiceszkoi i psihologiceszkoi podgotovki szovetszkiih voinov. Szerk. A. Sz. Zsel'tov. Ford. Zalai Edvin.) Bp. Zrínyi K. 1974. 375 p.

(Kerekes Zoltán): Elődeink szabályzatai, szabályzataink elődei. [Kiad. a] Magyar Néphadsereg Politikai Nevelőmunka Anyagi és Módszertani Központja, Bp. Zrínyi K. 1974. 74 p.

Lantódi József: Hadtudomány és „Honvédelem”. — Ho, 1974. 12. sz. 7—10. p.

Lukava, G.: A hadművészet kategóriái. — Ho, 1974. 2. sz. 134—135. p.

/Rövidített ford. Voennaja Müszl' 1973. 9. sz.-ból./

Malinovszkij, G.: Helyi háborúk és a nemzeti felszabadító mozgalmak — Ho, 1974. 11. sz. 27—33. p.

/Rövidített ford. Voennno-Isztorieszkij Zsurnal 1974. 5. sz.-ból./

Móricz Lajos: A hadtudomány struktúrája és a felső szintű kutatásirányítás. — Ho, 1974. 4. sz. 76—86. p.

Révay Zoltán: II. Rákóczi Ferenc és korának rejtjelzése /XVIII. század./ Kiad. a Magyar Néphadsereg Híradó Főnökség. [Bp.] (Zrínyi ny.) 1974. 144 p.

Bibliogr. [146.] p.

Szavkin, V. E.: A hadműveleti művészet és a harcászat alapelvei. (Osz-

- novnue principü operativnogo iszkuszsztva i taktiki. Ford. Hári László, Körmendy István, Németh Gyula.) Bp. Zrínyi K. 1974. 374 p.
- Tarján Imre:** A katonai ifjúságkutatás néhány kérdése. — *Ho*, 1974. 10. sz. 65—70. p.
- A tüzérség ma is él. (Szerk. Hegedüs György.) Bp. Zrínyi K. 1974. 315 p.

Vártörténet

- Bendefy László:** Dunaföldvár régi földvára. — *Műemlékvédelem*, 1974. 2. sz. 65—71. p.
- Bendefy László:** Szatmár vára 1664-ben. — *Szabolcs-Szatmári Szemle*, 1974. 1. sz. 65—77. p.
- Bíró Endre:** Fejezetek Tata XVI. századi történetéből. — *Új Forrás*, 1974. 2. sz. 65—72. p.
- Csorba Csaba:** Adattár a X—XVIII. századi alföldi várakról, várkastélyokról és erődítményekről. (A Debreceni Déri Múzeum évkönyve. 1972. Szerk. Dankó Imre. Közrem. Módy György, Ujvári Zoltán. Debrecen, Alföldi ny. 1974.) 177—233. p.
/A Debreceni Déri Múzeum kiadványai 53./
- Csorba Csaba:** A magyarországi várkutatás története. — *MTA. Fil. és Tört. Tud. Oszt. Közl.* 1974. 2. sz. 289—310. p.
- Csorba Csaba:** Erődített és várrá alakított kolostorok Dél-Dunántúl török kori végvári rendszerében. (Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv. 5. Szerk. Kanyar József. Kaposvár, Somogy m. ny. 1974.)
- Czeplédi Ilona:** A diósgyőri vár. (2. kiad. Bp.) Corvina, (1974.) 37 p. 20 t. *Bibliogr.* 34—35. p.
- Fügedi Erik:** Várak, törökök. 1. Középkori váraink. — *ÉT*, 1974. 47. sz. 2242—2246. p.
- Kovács Béla:** A gyöngyöspatai vár ásatásai. — *AH*, 1974. 2. sz. 235—243. p.
- Lázár István:** Kiált Patak vára. (Sárospatak.) Bp. Szépirod. K. (1974.) 471 p. 20 t.

/Magyarország felfedezése./

- Lengyel:** Hol volt Zrínyi vára. A hártrörök felkarolták a kutatómunkát. — *Hazáért*, 1974. 23. sz. 6. p.
- Marosi Endre:** Itáliai hadiépítésszek részvétele a magyar végvárrendszer kiépítésében 1514—1592 között. — *HK*, 1974. 1. sz. 28—74. p.
- Sándor Mária:** A gesztesi vár. — *ÉT*, 1974. 25. sz. 1164—1166. p.
- Szakály Ferenc:** Várak — törökök. 2. Török világ Magyarországon. — *ÉT*, 1974. 48. sz. 2289—2294. p.
- Szatmári Sarolta, B.:** Előzetes jelentés a tatai vár ásatásáról. — *AH*, 1974. 1. sz. 45—53. p.
- Valter Ilona:** A szerencsi Rákóczi-vár. — *ÉT*, 1974. 42. sz. 1991—1996. p.
- Zákonyi Ferenc:** A hédervári várkastély. — *ÉT*, 1974. 1. sz. 12—15. p.
- Zákonyi Ferenc:** Hogyan és mikor pusztult el Sümeg vára? — *Magyar Nemzet*, 1974. 210. sz. 14. p.

A haditechnika története

- Burger János:** Hadihajók a Dunán [A II. századtól 1848-ig.] — *ISz*, 1974. 7. sz. 56—58. p.
- Csanádi (Norbert)—Nagyváradi (Sándor)—Winkler (László):** A magyar repülés története. Bp. Műszaki K. 1974. 286 p.
- A finn Wassmer gyár és [repülőgép]-típusai. — *Re*, 1974. 10. sz. 15. p.
- Haditechnika* 1974. (Szerk. Sárdy Tibor.) Bp. Zrínyi K. 1974. 206 p. 16 t.
- Híres repülőgépek. Armstrong Whitworth harci repülőgépek. — *Re*, 1974. 1. sz. 11. p.
- Híres repülőgépek. Blackburn G. P. és S. P. Kangaroo [harci gépek az első világháborúban.] — *Re*, 1974. 8. sz. 11. p.
- Híres repülőgépek. Curtiss „Mohawk” — „Tomahawk” és „Kittyhawk”. — *Re*, 1974. 5. sz. 11. p.
- Híres repülőgépek. Handley Page „Halifax” [angol nehézbombázó.] — *Re*, 1974. 12. sz. 11. p.
- Híres repülőgépek. Miles—M39, M39B és B63 Libellula [angol bombázók.] — *Re*, 1974. 10. sz. 11. p.

- Híres repülőgépek. Nakajima Ki—27 [vadászrepülőgép.] — Re, 1974. 4. sz. 11. p.
- Híres repülőgépek. PZL P—23, P—42 és P—43 Karaš [lengyel harcigépek.] — Re, 1974. 3. sz. 11. p.
- Híres repülőgépek. PZL—P 37—LOS és P39—Miš [lengyel harci repülőgépek.] — 1974. 9. sz. 11. p.
- Híres repülőgépek. Republic „Thunderbolt” és „Whirlwind” [vadászgépek.] — Re, 1974. 6. sz. 11. p.
- Horváth Árpád: A légvédelmi ágyúk históriája. — N, 1974. 12. sz. 6. p.
- Horváth Árpád: Tengeralattjárók. — Haditechnikai Szemle, 1974. 4. sz. 117—120. p.
- Horváth Árpád: A Zeppelin kudarca. — N, 1974. 6. sz. 16. p.
- Kozák Károly: A magyarországi szakállas puskák fejlődéstörténetéről. — Archaeológiai Értesítő, 1974. 2. sz. 290—303. p.
- [Kozsevnikova] Kozsevnikova, Tamara—Popovics, Marina: Örök szárnyalás. (Zsizn’ — vecsnüj vzlet.) Bp. Zrínyi K. 1974. 245 p.
- Nagy Sándor: Emlékezzünk régiekről. A rákosmezei hangárvaros hadirepülőgépei. — Haditechnikai Szemle, 1974. 1. sz. 35. p.
- Nagy István György: Emlékezzünk régiekről. Korai gyújtófegyverek. — Haditechnikai Szemle, 1974. 4. sz. 143. p.
- Nagy István György: Emlékezzünk régiekről... Ókori „csodafegyver” — mai kísérlet. — Haditechnikai Szemle, 1974. 2. sz. 68—69. p.
- Nagy István György: Emlékezzünk régiekről. Többlépcsős rakéták a XVI. században. — Haditechnikai Szemle, 1974. 3. sz. 106—107. p.
- Rjabcsikov, [Evgenij] Jevgenij: A kozmosz Kolumbuszai. (Ruszszzkie v kozmosze. Ford Gallyas Ferenc. Bp.) Kossuth K. 1974. 304 p. 16 t.
- Szabó József: A tüzes ágyúgolyóbistól az atomgránátig. Bp. Zrínyi K. 1974. 61 p.
- /Haditechnika fiataloknak/
Szentesi György: Katonai helikopterek. — Haditechnikai Szemle, 1973. 3—4. sz. 107—111. p.
- Szentesi György: A tüzérségi rakéták. (Az Élet és Tudomány Kalendáriuma 1975. Szerk. Fenyő Béla. Bp. Hírlapkiadó Váll. 1974.) 137—144. p.
- Szűcs József: Az ejtőernyő. — Népszabadság, 1974. 182. sz. 10. p.
- Varsányi Ernő: Szovjet repülőgéprítkaságok. 1—3. r. — Re, 1974. 10—12. sz. 7. p.
- Winkler László: Magyar hadirepülőgépek 17—28. r. — Re, 1974. 1—12. sz. 8. p.

A hírszerzés és kémkedés története

- Az Afgán románc. (1940. május 5. dr. Obersdorfer.) Titkos háborúk történetéből. — Belügyi Szemle, 1974. 10. sz. 87—93. p.
- Afrikai bevetés. [Az angol „Commando” alakulatok legismertebb egysége David Stirling ezredes vezetése alatt.] Titkos háborúk történetéből. — Belügyi Szemle, 1974. 2. sz. 84—88. p.
- Az angol hírszerző szolgálat akciói a német titkos fegyverek megsemmisítésére. [Duncan Sandis.] Titkos háborúk történetéből. — Belügyi Szemle, 1974. 3. sz. 82—87. p.
- Bergier, Jacques: Ipari kémkedés. (L’espionnage industriel. Ford. Gergely Pál. Bp.) Kossuth K. 1974. 219 p.
- A Crown akció. (Günther Gustav Rumrich, „Theo” 1936—1938.) Titkos háborúk történetéből. — Belügyi Szemle, 1974. 8. sz. 77—82. p.
- Embercsempészek pere Berlinben (1973.). Titkos háborúk történetéből. — Belügyi Szemle, 1974. 9. sz. 68—77. p.
- A fasiszta német felderítő szervek ismét vereséget szenvedtek. (Paul Winkler, a New York-i német nagykövetség kereskedelmi titkára.) Titkos háborúk történetéből. — Belügyi Szemle, 1974. 6. sz. 69—73., 7. sz. 70—76. p.
- Horváth J. Ferenc: Hírszerzők és rejtjelek. — Hazáért, 1974. 24. sz. 10. p.
- Horváth J. Ferenc: Kémfőnök nyug-

- díjban. [Reinhard Gehlen.] — Hazáért, 1974. 6. sz. 14. p.
- Horváth J. Ferenc:** A titkos háborúk történetéből. 1—10. r. — Hazáért, 1974. 10—24. sz. 10—11. p.
- Kalandos históriák. Mata Hari.** — Ország-Világ, 1974. 36. sz. 22—23. p.
- Kommunista ellenállás a bolgár cári hadseregben.** Titkos háborúk történetéből. — Belügyi Szemle, 1974. 11. sz. 73—77. p.
- Kovács Jenő:** A hős felderítő. [Richard Sorge.] — Hazáért, 1974. 45. sz. 12. p.
- Kovács Jenő:** A láthatatlan front legendás hőse. Ki volt Richard Sorge? — N, 1974. 44. sz. 5. p.
- Malinszkij, Tadeusz:** A titkos háborúk történetéből. Tizennyolcszor át a határon. [Visszaemlékezés.] — Hazáért, 1974. 2. sz. 10—11. p.
- Egy nyugatnémet ügynök bevetése.** (Klaus Thallmann kémfeladata 1967/68-ban.) Titkos háborúk történetéből. — Belügyi Szemle, 1974. 5. sz. 64—69. p.
- Az Overlord körüli rejtély, 1944.** Titkos háborúk történetéből. — Belügyi Szemle, 1974. 12. sz. 77—83. p.
- Pintér István:** Kalandos históriák. „Halállal vezeklek tévelygésemért.” [Alfred Redl ezredes az osztrák kémelhárítás vezetője.] — Ország-Világ, 1974. 39. sz. 22—23. p.
- A Rooseveltt és Churchill között létesített „forró drót” lehallgatása.** Titkos háborúk történetéből. — Belügyi Szemle, 1974. 4. sz. 77—79. p.
- Szabó László:** Stirlitz. Sorge? Dóra? Ábel? Beszélgetés Radó Sándor földrajzprofesszorral a Stirlitz-sorozatáról és a történelmi valóságról. — Népszabadság, 1974. 301. sz. 15. p.
- Az ügynök választ várt...** [Walter Köhler német kém feladata az amerikai nukleáris kutatásokról adatok szerzése.] Titkos háborúk történetéből. — Belügyi Szemle, 1974. 1. sz. 71—75. p.
- Vinarov, Ivan:** A csendes front harcossai. (Bojcü na tihija front. Ford. Bödey József. Bp.) Kossuth K. 1974. 191 p.
- Benczur Zsuzsa:** Kottaner Ilona a visegrádi fellegvárban. A magyar koronázási ékszerek régi és újabb „kalandjaiból”. Amikor elzalogosították... — Magyar Hírlap. 1974. 226. sz. Hét vége III. p.
- A history of Hungary.** Ed.: Ervin Pamlényi. (Transl.: László Boros, István Farkas etc. Compil.: History Institute of the Hungarian Academy of Sciences [Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézet.] London — Wellinborough — Bp. Collet's — Corvina, 1974. 676 p. 24 t. 3 ték. Bibliogr. 634—644. p.
- Karsai Elek:** Hat cylinder a Gyepű II-n. A magyar koronázási ékszerek régi és újabb „kalandjaiból”. Amikor Hangya-kocsiban utazott... — Magyar Hírlap, 1974. 226. sz. Hét vége III. p.
- Meggyesi Rezső:** Korok — népek — katonák. A Duna szerepe hadtörténelmünkben. — Hazáért, 1974. 16. sz. 11., 23. sz. 14., 28. sz. 14 p.
- Váczy Péter:** A magyar királyi korona a kutatások tükrében. Régi elméletek — új viták. — Magyar Hírlap, 1974. 226. sz. Hét vége II. p.
- Váradí-Sternberg János:** Utak, találkozások, emberek. Írások az orosz—magyar és ukrán—magyar kapcsolatokról. (Uzsgorod — Bp.) Kárpáti K. — Gondolat, 1974. 317 p. 8 t.

III. MAGYARORSZÁG HADTÖRTÉNELME

Helytörténeti munkák

- Agh Biró Béla—Dercsényi Dezső—Papp Rezső:** A 900 éves Vác. — Természet Világa, 1974. 12. sz. 530—536., 561. p.
- Akác László:** Szegvár. — ÉT, 1974. 10. sz. 454—459. p.
- Boros László:** A 900 éves Tokaj. — Természet Világa, 1974. 1. sz. 39—41. p.
- 1848—49. zalai eseménytörténete. [Ta-

- nulmányok. Közread. a) Zala [megye], megyei Tanács, Művelődésügyi Osztálya, Zalaegerszeg, 1973. 169 p. illusztr.
- [A Zalai Tükör 1974. 1. sz.]
- Faludi Károly:** Nyíregyháza és környéke felszabadítása, háborús károk a megye területén. [Közread. a.] Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár, Nyíregyháza, 1974. 19 p.
- Füvessy Anikó:** Adatok Tiszafüred környéke történetéhez. — Jászkun-ság, 1974. 1. sz. 40—44. p.
- Kalata Gyula:** Nyíregyháza: múlt, jelen, jövő. — Szabolcs-Szatmári Szemle, 1974. 3. sz. 14—29. p.
- Kaposvári Gyula:** Adatok Szolnok 1848—49-es történetéhez. — Jászkun-ság, 1974. 3—4. sz. 147—162. p.
- Karsai Ferenc:** Jánoshalma története az őskortól 1849-ig. — Jánoshalma, 1974. 131 p. 8 t.
- Pintér Dezső:** A nemzeti bizottságok megalakulása Somogyban. [1944.] — Somogyi Ifjúság, 1974. 2. sz. 11—13. p.
- Polgár története. (Tanulmányok. Szerk. Bencsik János. Kiad. Polgár [Községi] Tanács.) Polgár, 1974. 543 p. 34 t. 2 térk. 8 mell.
- Romsics Ignác:** Adatok a felszabadult Kecskemét első hónapjainak történetéhez. — Új Forrás, 1974. 10. sz. 84—88. p.
- Sebestyén István:** Csongrád a felszabadulás után. — Somogyi Könyvtár Műhely, 1974. 4. sz. 393—436. p.
- Sereg József:** Forradalmak a Mátraalján. Az 1918-as őszirózsás forradalom Gyöngyösön. — Hevesi Szemle, 1974. 1. sz. 41—44. p.
- Sereg József:** Forradalmak a Mátraalján. Harcban a fasisztákkal a dolgozó nép felszabadításáért. (1920—1944.) — Hevesi Szemle, 1974. 2. sz. 34—37. p.
- Sereg József:** Forradalmak a Mátraalján. Véres vasárnap Hatvanban (1919. augusztus 3.) — Hevesi Szemle, 1974. 3. sz. 47—50. p.
- Szabó Béla:** A jobbágyfelszabadítás és a honvédelem összefüggései 1848—49-ben Nógrád megyében. (Nógrád megyei múzeumi közlemények. /Szerk. Domonkos Alajos, Molnár Pál./ [Kiad. a.] Nógrád Megyei Múzeumi Igazgatóság. Salgótarján] 1974.)
- Szegedi dokumentumok. [1945—1975.] [Írta:] B. I. — N, 1974. 41. sz. 6. p.
- Szolnok helyismereti bibliográfiája. 1. /Összeáll./ Bálintné Hegyesi Júlia, Szolnok, Házi soksz. 1974. 270 p.
- /A Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár bibliográfiái./
- Tanulmányok Budapest múltjából. 19. A Budapesti Történeti Múzeum évkönyve. (Szerk. Tarjánai Sándor, Kiad. a Budapesti Történeti Múzeum.) Bp. 1972. 479 p. 12 t.
- /Budapest várostörténeti monográfiái 28./
- Tanulmányok Rákospalota — Pestúj-hely történetéből. Szerk. Czoma László. /Kiad. a Bp. Bp. Föv. Tanács XV. ker./ Bp. 1974. 628 p. 56 t.
- Bibliogr. 579—590. p.
- Tóth Endre:** A Tiszakönyök történetéhez. Miskolc, B[orsod] m. ny. 1974. 389 p. 16 térk.
- Bibliogr. 375—381. p.
- Welther Dániel:** A kiürített város. Émlekezés Kecskemét harminc évvel előbbi történéseire. — Új Forrás, 1974. 10. sz. 73—83. p.

*Magyarország hadtörténelme
a honfoglalástól 1514-ig*

- Borosy András:** XI—XII. századi harcosrétegünk néhány kérdéséről. — HK, 1974. 1. sz. 3—27. p.
- Dienes István:** A honfoglaló magyarok. (2. kiad.) Bp. Corvina, 1974. 85 p. 24 t.
- Bibliogr. 75—76. p.
- Elekes Lajos:** Mátyás király külpolitikája és Itália. /Akadémiai székfoglaló./ — MTA Fil. és Tört. Tud. Oszt. Közl. 1974. 1. sz. 117—132. p.
- Farkas György:** A mogyoródi csata. [1074.] — Vigilia, 1974. 4. sz. 249—252. p.
- Fügedi Erik:** Uram, királyom... A XV. századi Magyarország hatalma-

- sai. Bp. Gondolat, 1974. 253 p. 32 t.
- Hrenkó Pál:** Szegednél vagy Seged-nitznél verte le Kinizsi a fekete se-sereget? — HK, 1974. 3. sz. 511—524. p.
- László Gyula:** A honfoglalókról. 2. kiad. Bp. Tankönyvk. 1974. 76 p.
/Történelemtudomány — történelem-tanítás 5./
- László Gyula:** Miért beszélnek újab-ban a történészek kettős honfoga-lásról? (Tudományos kaleidoszkop. /Válogatás a Rádiólexion című mű-sor adásaiból./ Szerk. Simonffy Géza. Bp. MRT-Minerva, 1974.) 310—311. p.
- László Gyula:** Vértesszőlőstől Pusztaszerig. Élet a Kárpát-medencében a magyar államalapításig. Bp. Gondolat, 1974. 276 p. 4 t.
- Sármány József, ifj.:** Kedves Élet és Tudomány. A várnai csata [1444.] — ÉT, 1974. 24. sz. 1106., 1120. p.
- Tardy Lajos:** Fél évezredek a magy-ar—iráni kapcsolatok. [Közös had-járat terve a törökök ellen Mátyás király uralkodása alatt.] — Magyar Nemzet, 1974. 117. sz. 5. p.
- Varga Domokos:** Magyarország virág-zása és romlása. Magyarország a XIV—XV. században. (2. kiad.) Bp. Móra K. 1974. 159 p. 4 t. 1 mell. [16] lev.
/Képes történelem./

*Dózsa György
és az 1514. évi parasztháború*

- Bényei Miklós:** Adalékok a „Magyar-ország 1514-ben” forrásaihoz. — Iro-dalomtörténeti Közlemények, 1974. 3. sz. 348—350. p.
- Nemeskürty István:** Krónika Dózsa György tetteiről. Híradás a Mohács előtti időkről. (Ill. Kass János.) 2. kiad. Bp. Kossuth K. 1974. 222 p.
Bibliogr. 219—[223]. p.
- Székely György:** A robotgazdaságra való átmenet Közép-Kelet-Európá-ban és az 1514-es esztendő. — MTA Fil. Tört. tud. Oszt. Közl. 1974. 1. sz. 85—100. p.
- Szendrey István:** Voszpominanija o

D'erde Dozse. [Dózsa György.] (Acta Universitatis Debreceniensis de Lu-dovico Kossuth nominatae. Series historica 16. 1973. Magyar történeti tanulmányok. 6. Szerk. Szendrey Ist-ván. Debrecen, (1974.) 92 p.

- Szücs Jenő:** Ferences ellenzéki áram-lat a magyar parasztháború és re-formáció háttérében. — Irodalom-történeti Közlemények, 1974. 4. sz. 409—435. p.
- Szücs Jenő:** A ferences obszervencia és az 1514. évi parasztháború. Egy kódex tanúsága. [Az Országos Szé-chenyi Könyvtár Cod. lat. 432. jel-zésű kódexe.] — Levéltári Közlemé-nyek, 1972. 2. sz. 213—263. p.

*Magyarország hadtörténelme
1514—1848*

- Benczédi László:** A kállói „zenebona”. Egy végvár gondjai 1666-ban. — ÉT, 1974. 27. sz. 1251—1255. p.
- Benczédi László:** A Wesselényi-féle rendi szervezkedés kibontakozása /1666—1668/. — TSz, 1974. 4. sz. 596—630. p.
- Benda Kálmán:** Abszolutizmus és ren-di ellenállás az osztrák Habsburgok országaiban a XVI. században. — Valóság, 1974. 12. sz. 1—10. p.
- Benda Kálmán:** A magyar nemesi mozgalom 1790-ben. — TSz, 1974. 1—2. sz. 183—210. p.
- Bödey József:** Kedves Élet és Tudo-mány. Ismeretlen Rákóczi emlék Bulgáriában. — ÉT, 1974. 10. sz. 434., 464—465. p.
- Dénes Iván Zoltán:** Egy „dezilluzioná-lás” önellentmondásai. [Szekfü Gyula: A száműzött Rákóczi.] — Tiszatáj, 1974. 6. sz. 60—65. p.
- Haffner, J[ohann] Christoph:** Belager-und Eroberung der Kön. Ungari-schen Haupt-Statt Ofen... [Augs-purg. 1687. Druck. Jacob Koppmayer.] [Hasonmás kiad.] Bp. Cartographia ny. 1973. 53 p.
- Hetyéssy István:** Ostffyasszonyfa ost-roma és „ismeretlen” megmentője.

- [1640—1681.] — Vasi Szemle, 1974. 2. sz. 243—249. p.
- Izsépy Edit:** Az Egri törökök fogságba esett magyar rabok kiváltásának és szállításának problémái. (Az Egri Múzeum évkönyve 1973—1974. Szerk. Bakó Ferenc. Eger, 1974.) 159—168. p.
- Kilián István:** Törökverő magyarok az iskoladrámákban. (Az Egri Múzeum évkönyve 1973—1974. Szerk. Bakó Ferenc. Eger, 1974.) 171—190. p.
- Koroknai Ákos:** Gazdasági és társadalmi viszonyok a dunai és a tiszai határőrvidéken a XVIII. század elején. Bp. Akad. K. 1974. 216 p. 1 t. /Értekezések a történeti tudományok köréből. U. S. 73./
- Köpeczi Béla:** A Thököly-felkelés külpolitikája. — Valóság, 1974. 7. sz. 40—49. p.
- Makkai László:** Bocskai [István] és európai kortársai. — TSz, 1974. 4. sz. 483—494. p.
- Makkai László:** A Habsburgok és a magyar rendiség a Bocskai-felkelés előestéjén. — TSz, 1974. 1—2. sz. 155—182. p.
- Nagy József Zsigmond:** Egy labanc főúr halála 1704-ben. [Kohány Farkas és a csábrági vár védelme.] — Tiszatáj, 1974. 6. sz. 30—36. p.
- Nemeskürty István:** Elfelejtett évtized 1542—1552: tíz esztendő magyar krónikája. Bp. Magvető, 1974. 271 p.
- Nemeskürty István:** „A múltat be kell vallani”. Beszélgetés Nemeskürty Istvánnal [Ez történt Mohács után c. könyvről.] [Riporter]: Szombat-helyi Ervin. — Magyar Hírlap, 1974. 118. sz. 8. p.
- Stahl Ferenc:** Az Őrség jogállása. [1678-as fegyveres felkelés a földesúri hatalom ellen.] — Vasi Szemle, 1974. 3. sz. 390—402. p.
- Szakály Ferenc:** Ali, koppányi bég sarca. /Adalékok a hódoltság magyar kereskedelem problematikájához./ (Folia historica. A Magyar Nemzeti Múzeum évkönyve. 2. Szerk. Bánkúti Imre, Rózsa György stb. Bp. 1973.)
- Szakály Ferenc:** Parasztság és honvédelem. A parasztság és a török-, illetve Habsburg-ellenes küzdelmek a XVI—XVII. századi Magyarországon. — Valóság, 1974. 7. sz. 27—39. p.
- Szántó Imre:** A végvári katonaság helytállásának eszmei alapja a XVI. század második felében. — HK, 1974. 3. sz. 438—462. p.
- Varannai Aurél:** Magyarország 1598-ban. Egykori angol diplomata eddig publikálatlan jelentése. [Részletes adatok a kormányzásról, a szárazföldi és vízi hadakról, a várak helyzetéről stb.] — Magyar Nemzet, 1974. 189. sz. 6. p.
- Várkonyi Ágnes, R.:** A török kiűzésének eszméje a magyar politikai gondolkodásban a XVII. század közepén. — TSz, 1974. 4. sz. 495—501. p.
- Várkonyi Ágnes, R.:** Történelmi népiesség és kuruc hagyomány. — Kortárs, 1974. 10. sz. 1654—1667. p.
- Az 1848—1849. évi szabadságharc*
- Andrássy Antal:** Somogy a császári megszállás alatt. /1849 január—április./ (Levéltári Évkönyv 1. Somogy megye múltjából. Kaposvár, 1974.) 175—194. p.
- Andrássy Antal:** Somogy 1849-ben. A megye felszabadítása. — Somogyi Ifjúság, 1974. 2. sz. 6—7. p.
- Balázs József:** Az aradi tizenhárom üzenete. 125 éve történt. — Magyar Hírlap, 1974. 275. sz. 8. p.
- Barkóczi Péter:** A szabadságharc mártírjainak pesti kivégzőhelye a „Najgebajde”. — ÉT, 1974. 40. sz. 1875—1879. p.
- Bezerédy Győző:** Adatok a baranyai 1848/49-es forradalom és szabadságharc nemzetiségi kérdéseire. — Baranyai Művelődés, 1973. 4. sz. 138—142. p.
- Bezerédy Győző:** Baranya megye az 1848. évi szeptemberi támadás idején. — Baranyai Művelődés, 1974. 1. sz. 141—145. p.
- Bodgál Ferenc:** Borsodi adatok az aradi vértanúk nótájához. (A Janus Pannonius Múzeum évkönyve 14—15.

- köt. /1969—1970./ Pécs, Pécsi Szikra ny. 1974.)
- Bona Gábor:** Október 6-án. — N, 1974. 40. sz. 11. p.
- Borus (József)—Andrássy (Antal):** Örökség. (A szabadságharc honvédserege és hadműveletei. 1848—1849. Somogy megye 1848—1849-ben.) Kaposvár, 1974. 132 p. 5 t. Bibliogr. 89., 132. p.
- Borus József:** A tavaszi hadjárat. A szabadságharc története hősi fejezetének 125. évfordulójára. — Népszabadság, 1974. 77. sz. 7. p.
- Borus József:** Tiszafüred — és a hozzá vezető út. (A politikai és a katonai vezetés viszonya 1849. február—március.) — HK, 1974. 2. sz. 197—231. p.
- Burger János:** Egyetlen nemzetközi szerepben. [1848-as szabadságharc.] — ISz, 1974. 5. sz. 44—45. p.
- Csatári Dániel:** Magyar mártírium — nemzetközi megmentő. 125 éve történt. [Aradi vértanúk.] — Magyar Hírlap, 1974. 275. sz. 9. p.
- Csatári Dániel:** Nemzetiségi törvény, 1849. — Osztyágharc és nemzetiségi kérdés. Testvérharc és megbékélési törekvések. Forradalmi örökség. — Magyar Hírlap, 1974. 204—206. sz. 4—5. p.
- Dercsényi Móric:** Az 1848—1849-i magyar szabadságharc néhány zsidótárgyú irománya. (Évkönyv. Kiad. a Magyar Izraeliták Országos Képviselőlete. 1973—1974. Szerk. Scheiber Sándor. Bp. 1974.)
- Engels [Friedrich]:** Magyarország. — Ungarn. 1848—1849. (Sajtó alá rend. a Marxizmus—Leninizmus klasszikusainak szerkesztősége.) Bp. Kossuth K. 1974. 165 p.
- Fehér Pál, E.:** Mire tanít a történelem] 1849-es kérdések és válaszok. — Népszabadság, 1974. 194. sz. 17. p.
- Gacsályi Gábor:** Egyház a szabadságharcban. Tiszántúl és Debrecen védelme a Szatmár megyei honvédek szabadságharcában. — Theológiai Szemle, 1974. 5—6. sz. 150—156. p.
- Garzó Imre:** Tíz hónap a haza szolgálatában. /Egy 48-as honvédtiszt kiadatlan emlékiratából. Közli: Var-
- sányi Péter./ — Tiszatáj, 1974. 8. sz. 67—77. p.
- Kamarás Ilona:** Pesti orvosok az 1848-as forradalom idején. — Budapest, 1974. 3. sz. 36—37. p.
- Kecskés László:** Az 1848—49-es szabadságharc komáromi eseményei. — Új Forrás, 1973. 3. sz. 84—96. p.
- Két évforduló.** [Petőfi Sándor halálának és az aradi tizenhárom vértanú kivégzésének 125. évfordulója.] [Írta:] r. p. — Magyar Nemzet, 1974. 177. sz. 5. p.
- Kovács József:** Teleki Sándor visszaemlékezései az aradi vértanúk kivégzéséről. — Sz, 1974. 5—6. sz. 1176—1186. p.
- Kovássy Zoltán:** Jelentés Bemnek. [Mészáros Lázár kassai vereségéről. 1849. január 4.] — N, 1974. 10. sz. 6. p.
- Kovássy Zoltán:** Különös huszáreskü 1848-ban. — N, 1974. 10. sz. 6. p.
- Kovássy Zoltán:** A rejtély megoldódik. [Az isaszegi csata.] — N, 1974. 14. sz. 6. p.
- Kovássy Zoltán:** Az utolsó roham. Epizódok Budavár (1849. évi) ostromáról. — N, 1974. 20. sz. 6. p.
- Kőszegi Imre:** 1849. május 5. Hentzi Budavárból bombáztatja Pestet. — Magyar Nemzet, 1974. 103. sz. 10. p.
- Lagzi István:** Tábornok, az ön dicsősége örök. (Bem József.) — Kritika, 1974. 3. sz. 42. p.
- Mándoki László—Bogdál Ferenc:** Az aradi gyásznap 125. évfordulójára. Pécs [Pécsi Szikra ny.] 1974. 207—232. p.
/Dunántúli dolgozatok 9/
/Klny.: A Janus Pannonius Múzeum évkönyve 14—15. köt./
- Mándoki László:** Az aradi vértanúk nótájának kérdéseire. (Janus Pannonius Múzeum évkönyve 14—15. köt. /1969—1970./ Pécs, 1974.)
- Máthé János, id.:** A bodvai hámor. Hol születtek Gábor Áron első székegyü? — ÉT, 1974. 12. sz. 537—541. p.
- Mi volt a Klapka-légió? [Írta:] Z. L. — Budapest, 1974. 4. sz. 38. p.**
- Miskolczi Ambrus:** George Barit a ro-

- mán—magyar szövetségért 1848-ban. — Tiszatáj, 1974. 6. sz. 42—46. p.
- Nedeczky Ferenc:** Nem tizenhárom! [1849. augusztus 22—1850. február 19-e között Aradon húsz szabadsághóstit végeztek ki az osztrákok.] — Élet és Irodalom, 1974. 44. sz. 2. p.
- Nemeskürty István:** A világszabadság katonavértanúi. — Élet és Irodalom, 1974. 40. sz. 15. p.
- Orbán László:** Vértanúink az európai népek mártírjai. Magyar—román emlékünnepe Aradon. — Magyar Hírlap, 1974. 276. sz. 1—2. p.
- Pamlényi Ervin:** 1849-ben, Világosnál... — Magyar Nemzet, 1974. 188. sz. 7. p.
- Pásztor Emil:** A hatvani ütközet — 125 évvel ezelőtt. — Magyar Nemzet, 1974. 80. sz. 10. p.
- Pásztor Emil:** Ismerjük-e az aradi vértanúkat? — Élet és Irodalom, 1974. 42. sz. 2. p.
- Rázsó Gyula:** Segesvár, 1849. július 31. Egy tragédia 125. évfordulójára. — Magyar Hírlap, 1974. 205. sz. Hét vége II. p.
- Sárközi Zoltán:** Az erdélyi szászok 1848—1849-ben. — Bp. Akad. K. 1974. 99 p. 4 t. /Értekezések a történeti tudományok köréből. U. S. 74./
- Simon Gy. Ferenc:** Október 6. — Képes Újság, 1974. október 5.
- Takács Tibor:** A pákozdi győzelem. — N, 1974. 39. sz. 12—13. p.
- Tamás István:** Krónika Grisza Ágostról. Dokumentumok a szabadságharc egy tisztjének életéről. — Népszabadság, 1974. 57. sz. 6—7., 58. sz. Vasárnapi mell. 6—7. p.
- Urbán Aladár:** 125 éve. 1849. október hatodika. Ez történt, így történt. — Népszabadság, 1974. 234. sz. Vasárnapi mell. 6—7. p.
- Vadász Sándor:** A magyar forradalom és Európa 1849-ben. — ÉT, 1974. 9. sz. 483—488. p.
- Magyarország hadtörténelme
1850—1918*
- Berend T. Iván—Ránki György:** Gazdaság és társadalom. Tanulmányok hazánk és Kelet-Európa XIX—XX. századi történetéből. Bp. Magvető, (1974.) 669 p. /Elvek és utak./
- Farkas Márton:** „Politikai munka” az osztrák—magyar hadseregben az első világháború éveit alatt. — Ho, 1974. 4. sz. 68—75. p.
- Galántai József:** Magyarország az első világháborúban. 1914—1918. Bp. Akad. K. 1974. 452 p. 4 térk. mell. Bibliogr. 437—443. p.
- Gonda Imre:** „Mindet megfontoltam és meggondoltam!” Gavrilo Princip és a nagyhatalmi politika. — Magyar Hírlap, 1974. 205. sz. Hét vége II. p.
- Kin, M.: M. A. Bakunin és a magyar nemzeti felszabadító mozgalom. /1847—1864./ — Studia Slavica, 1974. 1—3. sz. 177—196. p.**
- Kun József:** Az Osztrák—Magyar Monarchia hadserege gyalogos és lovas csapattesteinek (önálló alosztályainak) nyelv szerinti százelékos megoszlása 1918. május). — HK, 1974. 1. sz. 104—131. p.
- Meggyesi Rezső:** 60 éve történt. Háború a földi javakért. — Hazáért, 1974. 30. sz. 10. p.
- Merényi László:** Háborúellenes és demokratikus mozgalmak Borsod, Abaúj és Zemplén megyékben 1913-ban. — BSz, 1974. 2. sz. 60—74. p.
- Merényi László:** Károlyiék békediplomáciája az első világháború küszöbén. — ÉT, 1974. 19. sz. 876—879. p.
- Merényi László:** A soproni munkások harca a háború ellen és a választójogért 1913-ban. — SSz, 1974. 2. sz. 152—161. p.
- Nemes Dezső:** Az imperialista háború támogatásának ideológiája és taktikája az MSZDP-ben 1915 májustól—1917 februárig. — PK, 1974. 1. sz. 100—162. p.
- Nemes Dezső:** A magyar munkásmozgalom történetéhez. Tények, viták, tanulságok. 1. köt. (Bp.) Kossuth K. 1974. 596 p.
- Nemes Dezső:** A Magyarországi Szocialdemokrata Párt és az első világháború. — AH, 1974. 1—2. sz. 23—52. p.

Pásztor Imre: A Kossuth-emigráció Bulgáriában. — TSz, 1974. 1—2. sz. 144—154. p.

Ravasz Éva: Levelek az első világháborúból. — Új Forrás, 1974. 2. sz. 58—64. p.

Réti R. László: A Rimamurány-salgótarjáni Vasmű Rt. az első világháborúban. — Sz, 1974. 3. sz. 622—645. p.

Sarlós Béla: Az 1909. évi adóreform és a világháborús adótörvények. — TSz, 1974. 1—2. sz. 69—100. p.

Szabó László: Mire a falevelek lehullanak. Hatvan éve tört ki az első világháború. — ÉT, 1974. 30. sz. 1395—1400. p.

Szokoly Endre: Az első világháború legelső halottja. (Kovács Pál.) — Szabad Föld, 1974. július 21. 16. p.

Wesselényi Miklós: Kialudtak a fények. [Az első világháború kitörésének 60. évfordulója.] — Magyar Nemzet, 1974. 175. sz. 5. p.

*Az 1918—1919. évi forradalmi
események és a
Magyar Tanácsköztársaság
hadtörténelme*

Burger János: Páncélvonalok — 1919. ISz, 1974. 12. sz. 48—50. p.

Burger János: Vállvetve küzdöttek. Internacionalista ezredek a Tanácsköztársaság harcaiban. — ISz, 1974. 14. sz. 43—45. p.

Farkas Dezső: Pozsár Bálint visszaemlékezése az 1918—1919-es évekre. (Tanulmányok és források Hajdú-Bihar megye munkásmozgalmának történetéhez. Debrecen, 1974.) 163—168. p.

Fogarassy László: Dokumentum a 18. vasi-soproni vörös gyalogezred történetéhez. — SSz, 1974. 2. sz. 185. p.

Fogarassy László: Felvidéki gerillaharcok a Károlyi-kormány idején. Miskolc, 1973. 224—250. p.

/Klly. Hermann Ottó Múzeum Évkönyve 12./

Gábor Sándorné: Az imperializmus és 1919. [A külföldi hatalmak állásfog-

lalásai és szervezkedései a Tanácsköztársaság ellen.] — Népszabadság, 1974. 67. sz. 7. p.

Gulay István: A Vörös Újság írta. [1918—1919. fordulója.] — ISz, 1974. 6. sz. 1—3. p.

Józsa Antal: Orosz hadifogoly-internacionalisták részvétele az 1918—1919-es magyar forradalomban. — AH, 1974. 1—2. sz. 55—99. p.

József Farkas: A Tanácsköztársaság irodalmi visszhangja a német aktivisták folyóiratában. — Irodalomtörténeti Közlemények, 1974. 2. sz. 241—249. p.

Kéri Tamás: A pápai Kerekes-lány. [özv. Németh Imréné emlékezése az 1919. évi eseményekre és négy testvére mártírhalálára.] — Népszabadság, 1974. 261. sz. 16—17. p.

Kirschner Béla: Die Clemenceau-Noten vom Juni und die Meinungsverschiedenheiten innerhalb der Partei in der Räterepublik. (Annales Universitatis Scientiarum Budapestensis de Rolando Eötvös nominatae. Sectio Historica. Tom. 14. Bp. 1973.) 111—141. p.

A Magyar Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének hadműveleti naplója. 1919. április 21—1919. július 31. (Összeáll., bev. Liptai Ervin.) Bp. Zrínyi K. 1974. 195 p.
Borítékcím: A Vörös Hadsereg naplója. 1919.

Orosz internacionalisták a Magyar Tanácsköztársaságért. /Dokumentumgyűjtemény./ (Összeáll. Ljudmilla Csizsova, Józsa Antal. Szerk. L. I. Jakovlev, Liptai Ervin stb. Bp.) Kossuth K. 1973. 397 p. 12 t. 6 térk. mell.

Siklós András: A Monarchia felbomlása és a magyarországi kormányzati válság 1918 októberében. /Részlet a Magyarország története 8. köt. kéziratából./ — TSz, 1974. 3. sz. 372—395. p.

Vöröskatonák. (1919.) [Antológia.] (Szerk. Tóth János.) [Közread. a] Politikai Nevelőmunka Anyagi és Módszertani Központ. Bp. Zrínyi K. 1974. 51 p.

Zalka Miklós: Mindenkihez! A Magyar Tanácsköztársaság története. (2. kiad.) Bp. Móra K. 1974. 158 p. 4 t. 1 mell. [16] lev. /Képes történelem./

*Magyarország hadtörténelme
1919—1939*

Erdős Jenő: Írók, művészek antifasiszta összefogása 1938-ban. — Művészettörténeti Értesítő, 1974. 1. sz. 68—70. p.

Fogarassy László: A Horthy-hadsereg bevonulása Tiszántúlra. Debrecen, (Alföldi ny.) 1974. 221—241. p. 1 térk. /Klly. Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1973./

Magyarország két világháború közötti történetéből. /Vita a Magyarország története VIII. kötetéről./ — TSz, 1974. 4. sz. 655—663. p.

Nagy Zs. L.: A szabadkőművesség közéleti szerepe a két háború között. — AH, 1974. 3—4. sz. 337—362. p.

Ormos Mária: A magyar kormány álláspontja a középkelet-európai biztonság megteremtésének kérdéséről 1934—1935-ben. — Külpolitika, 1974. 1. sz. 131—141. p.

Ölvedi Ignác: Horthy sikertelen fegyverszüneti kísérlete. — ÉT, 1974. 39. sz. 1840—1845. p.

Pataki István: Az ellenforradalom hadserege 1919—1921. /Ism. Bencze László./ — Sz, 1974. 5—6. sz. 1264—1266. p.

Pölöskei Ferenc: Bethlen István törekvései az ellenforradalmi rendszer konszolidálására. /1921—1922./ — PK, 1974. 3. sz. 52—87. p.

Pritz Pál: A kieli találkozó. /Forráskritikai tanulmány./ [Horthy németországi látogatása 1938 augusztusában. Magyarország magatartása a Csehszlovákia ellen tervezett náci agresszió kérdésében.] — Sz, 1974. 3. sz. 646—679. p.

Rózsai Ágnes: A magyar nemzeti hadsereg szervezése a kaposvári katonai körletben 1919—1921. (Somogyi múzeumok közleményei. Kaposvár, 1973.)

Spáczay Hedvig: A Honvédelmi Minisztérium szervezési változásai a Horthy-korban. 3/b. 1941—1945. — Levéltári Szemle, 1974. 1. sz. 61—119. p.

Szabó László: Ők így látták. [Részletek a horthysta csendőrség, rendőrség és államszervezet országárulását tanúsító iratokból.] — Népszabadság, 1974. 300. sz. 4. p.

Turóczy Károly: Adalékok a magyar ellenforradalmi rendszer háborús készülődéséhez. /1937—1938./ — HK, 1974. 4. sz. 647—666. p.

Vajda Péter: Szigorúan titkos. Diplomáciai dokumentumok a második világháború előtörténetéről. 1—4. r. — Népszabadság, 1974. 55—58. sz. 6. p.

*Összeállították:
Viniczai István
Windisch Aladárné*

TARTALOM

TANULMÁNYOK

PERJÉS GÉZA	A mohácsi csata — — — — —	427
GYÖRKEI JENŐ	A spanyolországi nemzetközi brigádok megalakulásának 40. évfordulójára — — — — —	469
GAZSI JÓZSEF	Ejtőernyős partizántevékenység és elhárítás Magyarországon 1941-ben — — — — —	494

VISSZAEMLEKEZÉSEK

PÁSZTOR BÉLA	Visszaút nem volt — — — — —	527
FELKAI DÉNES	Spanyolországban — — — — —	554

VITA

DÉTSZY MIHÁLY	Végvárrendszerünk XVI. századi kiépítésének kérdéséhez — — — — —	571
---------------	--	-----

SZEMLE

* * *	A második világháború története (<i>Sörös Lajos</i>)	578
VASZILJEVSZKIJ	A vezérkar élén (<i>Nádor Tibor</i>) — — — — —	581
* * *	Encyklopedia II wojny światowej (<i>Godó Ágnes</i>)	583
FRIEDRICH WÜRTHLE	Die Spur führt nach Belgrad (<i>Farkas Márton</i>)	585
* * *	Voенно-исторический Журнал 1975. 7—12. sz. (<i>Lengyel István</i>) — — — — —	588
* * *	Historie a Vojenstvi 1973. (N. T.) — — — — —	594
* * *	Voенноисторический Сbornik 1974. (G. Á.) — — — — —	596

KRÓNKA

* * *	Emlékezés Zalka Máté születésének 80. évfordulóján (<i>Csákvári Ferenc</i>) — — — — —	600
* * *	A Rákóczi-szabadságharc és Európa (<i>Zachar József</i>) — — — — —	602

BIBLIOGRÁFIA

* * *	Az 1974. évi, Magyarországon megjelent hadtörténelmi irodalom. I. rész. (<i>Viniczai István, Win-disch Aladárné</i>) — — — — —	607
-------	--	-----

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ

ГЕЗА ПЕРЬЕШ	Битва при Мохаче — — — — —	427
ЕНЁ ДЬЁРКЕИ	К 40-летию создания испанских интернациональных бригад — — — — —	469
ЙОЖЕФ ГАЖИ	Деятельность партизан, сброшенных на парашютах в Венгрию, и борьба с ними в 1941 году — — —	494

МЕМОУАРЫ

БЕЛА ПАСТОР	Пути назад не было — — — — —	527
ДЕНЕШ ФЕЛКАИ	В Испании — — — — —	554

ДИСКУССИЯ

МИХАЙ ДЕЧИ	К вопросу о создании системы оконечных крепостей в Венгрии в XVI веке — — — — —	571
------------	---	-----

ОБЗОР

* * *	Вторая мировая война, т. III. (<i>Лайош Шёрёш</i>) —	578
ВАСИЛЕВСКИЙ	Дело всей жизни (<i>Тибор Надор</i>) — — — — —	581
* * *	Encyklopedia II. wojny światowej (<i>Агнеш Годо</i>) —	583
ФРИДРИХ ВЮРТЛЕ	Die Spur führt nach Belgrad (<i>Мартон Фаркаи</i>) —	585
* * *	Военно-исторический Журнал 1975 г. №№ 7—12 (<i>Иштван Лендель</i>) — — — — —	588
* * *	Historie a Vojenstui (Т. Н.) — — — — —	594
* * *	Военноисторический Сборник (А. Г.) — — — — —	596

ХРОНИКА

* * *	Торжества, посвященные юбилею Матэ Залка (<i>Ференц Чаквари</i>) — — — — —	600
* * *	Торжественное заседание, посвященное Ракоци, в Шарошпатаке (<i>Йожеф Захар</i>) — — — — —	602

БИБЛИОГРАФИЯ

* * *	Военно-историческая литература, опубликованная в Венгрии в 1974 г. Часть I. (<i>Иштван Виницаи, Элеонора Виндиш</i>) — — — — —	607
-------	--	-----

INHALT

STUDIEN

GÉZA PERJÉS	Die Schlacht bei Mohács — — — — —	427
JENŐ GYÖRKEI	Zum 40. Jahrestag der Konstituierung der spanischen internationalen Brigaden — — — — —	469
JÓZSEF GAZSI	Partisanentätigkeit und Abwehr in Ungarn i. J. 1941 — — — — —	494

ERINNERUNGEN

BÉLA PÁSZTOR	Einen Weg zurück gab es nicht — — — — —	527
DÉNES FELKAI	In Spanien — — — — —	554

DISKUSSION

MIHÁLY DÉTHSY	Zur Frage des Ausbaus unserer Grenzfestungen im 16. Jahrhundert — — — — —	571
---------------	---	-----

RUNDSCHAU

* * *	Der zweite Weltkrieg, III. Bd. (<i>Lajos Sörös</i>) —	578
WASILEWSKIJ	An der Spitze des Generalstabs (<i>Tibor Nádor</i>)	581
* * *	Encyklopedia II. wojny światowej (<i>Ágnes Godó</i>)	583
FRIEDRICH WÜRTHLE	Die Spur führt nach Belgrad (<i>Márton Farkas</i>)	585
* * *	Woenno-istoritscheskij Shurnal 1975. Nr. 7—12. (<i>István Lengyel</i>) — — — — —	588
* * *	Historie a Vojenstvi 1973 (<i>T. N.</i>) — — — — —	594
* * *	Woennoistoritscheski Sbornik (<i>Á. G.</i>) — — — — —	596

CHRONIK

* * *	Zalka-Feier (<i>Ferenc Csákvári</i>) — — — — —	600
* * *	Rákóczi-Gedenksitzung in Sárospatak (<i>József Zachar</i>) — — — — —	602

BIBLIOGRAPHIE

* * *	Im Jahre 1974 in Ungarn erschienene Kriegsliteratur. I. Teil (<i>István Viniczai, Frau Eleonora Windisch</i>) — — — — —	607
-------	---	-----

A HADTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR ÚJABB SZERZEMÉNYEIBŐL

- Antonov, V**(ladimir Sz(emenovics): Put' k Berlinu. M. Nauka, 1975. 373. p. 1 t.
(A Berlinhez vezető út.)
- Bitva za Moszkvu.** (Izd. 3. dop. i dorab. Red. koll. A. A. Dobrodomov, A. N. Ponomarev (itd.) M. Moszkovszkij Rabocsij, 1975. 606 p. 56 t.
(Harc Moszkváért.)
- Gerhartl, Gertrud:** Die Niederlage der Türken am Steinfeld 1532. Hrsg. v. Heeresgeschichtlichen Museum. (Wien, Öster. Bundesverl. für Unterricht, Wissenschaft u. Kunst, 1974.) 38 p.
(Militärhistorische Schriftenreihe H. 26.)
Bibliogr. 34–36 p.
(A törökök veresége 1532-ben Alsó-Ausztriában.)
- Jakubovszkij, I**(van) I(ignat'evics): Zemlja v ognе. M. Voenizdat, 1975. 567 p. 41 t.
(Voennüe memuarü.)
(Tűzben a föld. Visszaemlékezés.)
- Lengyel István:** A breszt-litovszki béketárgyalások. (Bp.) Kossuth K. 1975. 309 p.
Bibliogr. 293–305 p.
- Ölvedi Ignác—Száva Péter:** A második világháború képei. 1–2. köt. 2. átd. kiad. (Bp.) Európa K. (1975.)
- Tuhanovszkij, V**(ladimir) G(rigor'evics): Winston Churchill. Politikai életrajz. (Uinszton Csercsil'. Politicseszkaja biografija. Ford. Zalai Edvin. Bp.) Kossuth K. 1976. 439 p.
Bibliogr. 425–431 p.
- (Vorob'ev, F. D.—Parot'kin, I. V.—Simanszkij, A. N.):** Poszlednij sturm. (Berlinszkaja operacija 1945. g.) Izd. 2-e iszpr. i dop. M. Voenizdat, 1975. 454 p. 1 füz. térk. mell.
(Az utolsó roham. A berlini hadműveletek 1945-ben.)
- Zsilin, P**(avel) A(ndreevics): Gibel napoleonovszkoj armii v Roszszii. Izd. 2. iszpr. i dop. M. Nauka, 1974. 451 p. 18 t. 4. térk.
Bibliogr. 408–420. p.
(A napóleoni seregek veresége Oroszországban.)

Ára: 8,— Ft.

**A Zrínyi Katonai Kiadó
legújabb kiadványaiból**

N. G. Kuznyecov
HARCI RIADÓ A FLOTTÁNÁL	41,— Ft
Percy Stulz
A SZÖRNYETEG	37,— Ft
P. Szabó József—Szalai Zsolt
A PERZSA-ÖBÖLTŐL A CSENDES ÓCEÁNIG	7,50 Ft
Serfőző László
BARÁTOK, FEGYVERTÁRSÁK	5,— Ft
Pálffy István
A RÁDIÓLOKÁTOR A HÁBORÚ SZEME	5,— Ft